

Het jaar 1562

Andre Eloï Baccherius, Poperingenaar

Andre Eloï Baccherius werd geboren als **Andreas-Elegius de Backer** te Poperinge rond het jaar 1520. Na zijn eerste studies, studeerde hij verder in de jurisprudentie en ging hij naar Bourges om te luisteren naar de fameuze professoren Jacques Cujas, Hugues Doneua en Antoine de Conte. Daar werd hij docter in de rechten.

Hij kwam terug naar Vlaanderen, ging bij de balien werd advocaat bij de Raad van Vlaanderen te Gent. Na enkele jaren ging hij terug naar Frankrijk en ging aldaar wonen. Daar geraakte hij in kennis met Michel de l'Hopital die toen kanselier was van Princes Marguerite, de zuster van koning Henri II. Het was deze minister die er voor zorgde dat Baccherius aan de univeristeit van Bourges een leerstoel recht kreeg.

Hier werd hij collega van diegenen die eens zijn leermeesters waren. Hij werkte blijkbaar keihard want hij produceerde 209 theses onder de titel 'Rationes de Jure, Personis & rebus'; omtrent het recht die hij opdroeg aan zijn beschermheer Michiel de l'Hopital.

De geuzen in de streek

*In een brief van 4de januari 1562 aan Margareta van Parma gericht, schrijven **Jacques Hessele, Charles Lespinoy en Jehan de Brune** het volgende over de situatie in het Westkwartier. (De Coussemaeker – deel I)*

*Eerst, werden bij drie veroordelingen 33 personen van de parochie van **Kemmel** verbannen en hun bezittingen verbeurd verklaard. Door verdere informatie werden er nog eens 7 anderen veroordeeld. Verder werden er nog 52 personen in beschuldiging gesteld omdat ze aan ketterse vergaderingen hadden deelgenomen.*

*Te **Warneston** werden 3 gevangenen geexecuteerd omdat ze dergelijke vergaderingen bij hen thuis georganiseerd hadden.*

*In **Mesen** werden 20 personen verbannen en werd hun goed aangeslagen. Verder werden aldaar nog 11 personen opgeroepen, maar aangezien deze niet compareerden, werden ze eveneens verbannen.*

Verder werden er nog vijf personen verbannen, die gereed stonden om naar Engeland uit te wijken en die volgens de pastoor de mis bleven frequenteren en dus ook goede katholieken waren. Volgens de burens moesten de vrouwen allen wenen omdat ze hun mannen dienden te volgen.

*Te **Belle** is men van plan om 173 personen te verbannen. Daarnaast werden er nog eens 62 die naar Engeland uitgeweken zijn, in verdenking gesteld.*

In hun brief stellen de commissarissen dat in Belle de belastingsophalers – de pointers en de zetters – wanneer ze een huis leeg vinden, dit melden aan de pastoor en hem vragen of de vertrokken personen verdacht worden van ketterij.

*In **Wytcaete** werden 5 personen in verdenking gesteld.*

*Verder weten ze nog te vertellen dat zij de executie van **David Cambier**, die verschillende vergaderingen bij hem thuis gehouden heeft, effectief uitgevoerd hebben.*

De commissarissen adviseren ook de bisschop van Ieper dat hij de priesters van zijn bisdom alle huizen van hun parochie zouden laten bezoeken, en daarbij de namen zouden noteren van de vader, zijn vrouw, kinderen, knechten en meiden en hen oproepen om te biechten te komen en met Pasen ter heilige communie.

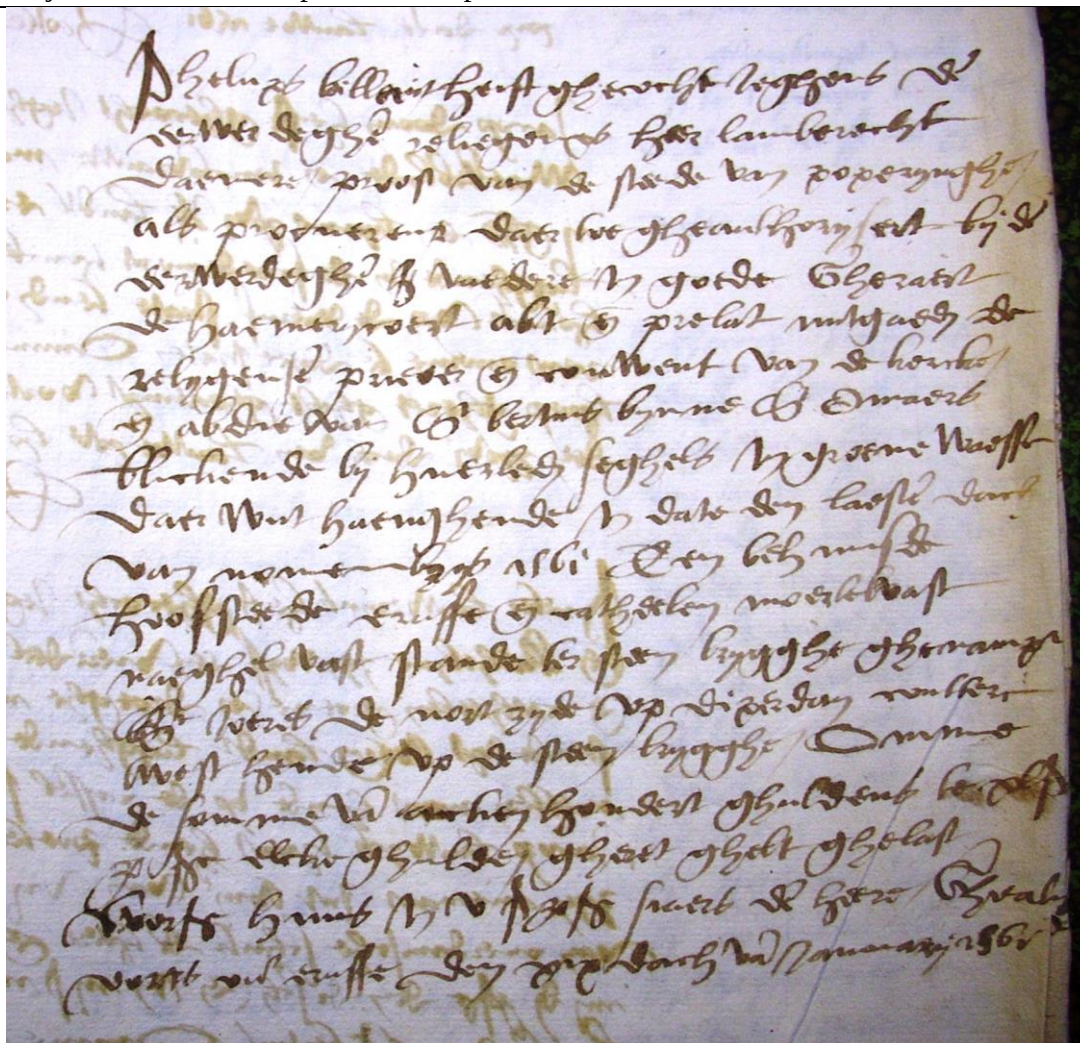
Es gheordonneert by den heere end wet deser stede dat **den barbiers** (volghens hemlieden eyghen verzouck voor den voornoemde heere ende wet ghedaen - elck zyn verboden ende gheinterdiceert voortan meer op helighdaeghen als zondaghen, aposteldaghen ende dierghelicke vierdaghen –

te scheeren oft barbieren

ende dat op de boete van xx schele parisis telckent te boeten als den inbreker van dezen bevonden werd.

Competerende tbeslach ende 't proffyt vande zelven boete den heere ende dienaers dezer stede

Actum den cvij in januario xvc lxi – 1562

Philips Billet heeft ghecocht

jeghens de eerweerdighe religieus heer **Lambrecht Daevre**,

proost van de stede van Poperinghe,

als procuereur daer toe gheauthorisseert byden eerwerdighe vaeder in Gode, **Gherart de Haemicourt**, abt ende prelat

metgaders de relygieuse priester ende couvent van de kercke ende abdie van Sint Bertins bynnen Sint Omaers
 blickende by huerlieden seghels in groene wasse daer vut haenghende
 in date den lasten dach van novembris 1561 –
 een behuude hoofstede, erffe ende cathelen, moertelvast, naeghelvast,
 stande ter Steenbrugghe, ghenaeft **Sint Joeres**,
 de nortzyde up dIperdam Coutter, west hende up de Steenbrugghe
 Omme de somme van achtienhondert ghuldens te xl schele parisis
 elcke ghulden ghereet ghelt,
 ghelest voorts huus in v schele parisis sjaers de heere
 Ghealmpt voirts over erffe den xix dach van january 1561

Deze akte is duidelijk. Het 'Groot Sint-Joris' dat steeds eigendom geweest is van de abt en van de abdij wordt verkocht aan een zekere Philip Billet. We hebben tot nu toe geen akte van terugkoop gevonden maar toch moeten we constateren dat het Sint-Joris in latere tijden weer eigendom van de abt en het convent was.

Zat de abt misschien zo erg in financiële nood?

Het is alleszins tegenstrijdig; enerzijds had hij 'De Wildeman' voor de stad gekocht en nu verkocht hij het Sint-Joris.

*Op deze akte wordt als proost van Poperinge **Lambrecht Daevre** genoemd. Deze werd alleszins voor de 18de juni 1562 opgevolgd door **Artus Doresmieulx**.*

Deze laatste was afkomstig van Arras. Hij trad binnen in het klooster van Sint Bertin op de 4de maart 1546 en was eerst kamermeester van Sint Bertin alvorens hij proost te Poperinge werd.

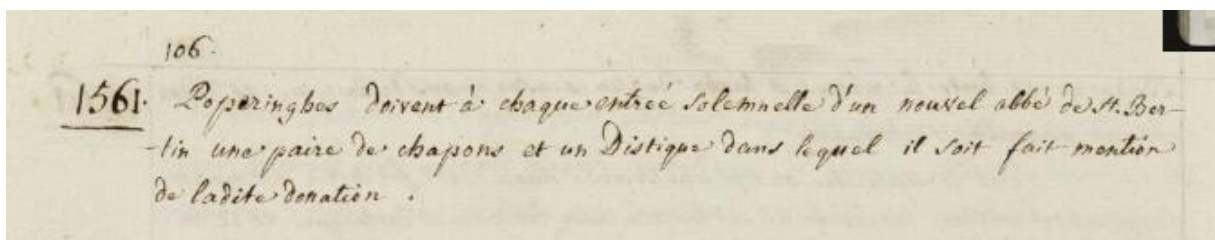
We vinden hem in deze laatste functie op de 18de juni 1562 en op de 24ste maart 1573.

*Niet alleen het groot Sint Jorishof wordt verkocht maar op de 1ste juni 1562 vinden we ook dat de abt zijn boerderij op de Kouter verkoopt. Dan koopt **Anthoenes vande Werde** ... jeggens **Nicolays van Langhemersch**, bailliu van de stede van Poperinghe als procureur van den eerwerdighen abt ende prelat van St. Bertins, bynne de stede van St. Omaers, temporeel heere vande stede van Poperinghe – deze boerderij werd beschreven als 'Een behuud hoofstedeken, erffe ende cathelen, droeghe ende groene, stande up de **Couttere** metter oost zyde an derffe van Gayfer van Burckes – tnort hende **opt Bordeelstratken** .*

*De 17de januari 1562 houdt de koning van Franrijk, Charles IX een vergadering te St. Germain waar hij een akkoord sluit waarbij **de Hugenoten** de vrijheid krijgen om hun godsdienst uit te oefenen. Tenminste ze mogen 's zondags buiten de stadsmuren hun kerkdiensten houden.*

De dag daarna vindt in Trente de 17ste sessie plaats van het concilie van Trente. De 18de sessie gebeurde op de 26ste februari.

19 januari 1562 – De stad krijgt 'de Wildeman' - SAP 364 - Folio 212 verso

Deze verkoop staat ook genoteerd in de notities van de 'raad' van de abdij van Sint-Bertin

Handwritten text in Dutch, likely a record of a sale or transaction. The text is written in a cursive script and mentions various locations and officials, including 'Sint-Bertin' and 'Lamberecht Daevere'.

Handwritten text in Dutch, likely a record of a sale or transaction. The text is written in a cursive script and mentions various locations and officials, including 'Sint-Bertin' and 'Lamberecht Daevere'.

Pieter de Brievere als trysoerier der stede van Poperynghe
 is ghe-erft ten profyte van den vorseide steede by eerweerdighe heere sire **Lamberecht Daevere** - proost van de steede van Poperynghe als procuruer ende daer toe gheauthoryseert by de eerweerdighe vadere in gode -
 heer **Geraert de Haemerykoert** - abt ende prelat van mitgaders de religeuse prior ende convent van de kercke ende abdij van Sint Bertins bynne Sint Omaers –
 blickende by huerlieden seghel in groene waesse daer vut hanghende -
 in date vanden lesten dach van novembre xvc lxj

een behuuse hoofstede - ervffe ende catheelen stande ter ouden maert deser stede daer **Jan van Loo** nu woent -
 metter westhende ter vorseide **Oude Maert** - toosthende in de becke - de zuutzyde upt de vischemaert -
 de nortzyde an derfve van Daenel Caenen ende dat in puere ende lieberaele gifte by de vornoemde heere abt religuesen ende convent der vorseide stede –
 ghedaen ter vervoerderynghe van de nerstighe instructie ende onderwisinghe hier naermaels by goede scoelmesters te doene den jonghe kinderen der selve stede
 ende up dat sy de selven scoelmesters te bet moeghen loegieren -
 metten laeste van jaerlycx te betalynghe van doude gront renten daer vut van alle ouden tyden gaende -
 mitgaders dat de vornoemde van Poperynghe ghehouden wezen teuwigheyden in bekensaemich van de vorseide ghyfte - te presenteren elcke reese dat den nieuwe prelat syn eerste intreyn doende es bynnen dezen vorseide stede -
 den zelve nieuwe prelat een paer capoenen in specie ende byde scoelmesters als dan wesende - te doen presenteren **een disticon in latynne**
 sprekende van de lieberalyteyt van de vorseide ghyfte
 Ghealmpt vorts over ervffe den xix in januari 1561

Distichon - wikipedia

Een distichon meervoud disticha is een gedicht of een strofe van een gedicht van twee regels
Uit het grieks - di = twee - stichos = dichtregels

*Op 22 februari werden zes mannen en drie vrouwen gearresteerd toen zij terugkwamen van een vergadering in een verlaten huis in de buurt van **Hondschote**. Eén van hen was de predikant, **Willem Damman**, een afvallige priester uit het bisdom van Ieper. De wetsdienaars wilden de namen kennen van de personen die de vergadering hadden bijgewoond Damman en een andere gevangene, **Karel Criecke**, een 20-jarige man uit Mesen, werden op de pijnbank gelegd. Criecke noemde onder andere **Joost Leupe en Frans Ente**, maar Damman hield zijn kaken stijf op elkaar.*

*Hij werd opgeëist door de bisschop van Ieper, **Rythovius**, die zelf recht wilde spreken over de ex-priester van zijn dioceses.*

Op 12 maart gaf de Raad van Vlaanderen zijn akkoord en Damman werd naar de bisschoppelijke gevangenis te Ieper gebracht.

Op de 31ste maart 1562 vindt er te Sint-Omaars een processie plaats voor de bekering van de Hugenoten en om ter ere van het concilie van Trente. Dit wordt verder gezet op de 14de mei, de 4de juni en de 16de juli.

26 februari 1562 – De geuzen

Op 22 februari werden zes mannen en drie vrouwen gearresteerd toen zij terugkwamen van een vergadering in een verlaten huis in de buurt van Hondschote. Eén van hen was de predikant, Willem Damman, een afvallige priester uit het bisdom van Ieper. De wetsdienaars wilden de namen kennen van de personen die de vergadering hadden bijgewoond Damman en een andere gevangene, Karel Criecke, een 20-jarige man uit Mesen, werden op de pijnbank gelegd. Criecke noemde onderander Joost Leupe en Frans Ente, maar Damman hield zijn kaken stijf op elkaar.

Hij werd opgeëist door de bisschop van Ieper, Rythovius, die zelf recht wilde spreken over de ex-priester van zijn dioceses.

Op 12 maart gaf de Raad van Vlaanderen zijn akkoord en Damman werd naar de bisschoppelijke gevangenis te Ieper gebracht.

2 maart 1562 – Verkoop van **de Wildeman** door de stad – Oude Markt – SAP 364 - Halmen folio 221

Opgraving van de Wildeman

Veertien dagen na de aankoop wordt ‘De Wildeman’ die als stadschool aangekocht was, alweer verkocht.

Jan van Loo heeft ghecocht

jeghens **Pieter de Brievere** als tesorier van de steede van Poperinghe, daer toe gheauthoriseert by burghmeesters, schepenen vanden voornoemde stede - een behuuse hoofsteede, erffe ende cathelen, moertelvast, naeghelvast, stande te Ouden Maert dezer steede, daer de voornoemde Jan nu woent metter westhende ter vorseide vande oude maert – toosthende in de beke –

de zuutzyde up de **vischemaert** –

de nortzyhde an derffe van Daeniel Caenen

Villent voornoemde huus ende erffe ghegheven de vornoemde stede

by den Eerwerdighen vaeder in goede Gheraert de Haemicourt, prelat ende abt van St.

Bertins bynnen St. Omaers, temporeel heere der vorseide stede

omme de somme van hondert ponden grooten te betaelen l (50) ponden grooten gheret ende

vorts x pond grooten sjaers toter vulle betalynghe – **ghelast voorts huus in een paer**

cappoenen te presenteren in specie als den nieuwe prelaet syn eerste intrede doen sal

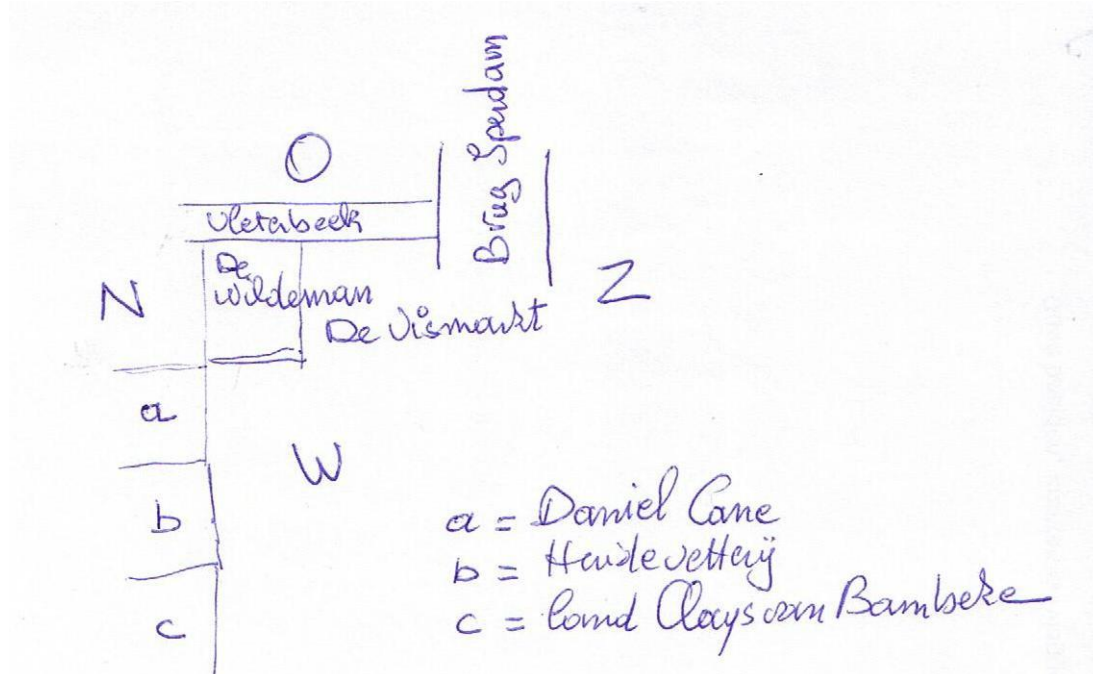
ende in v schele parisis sjaers den disch van St. Bertins ende x schele parisis sjaers de

heere mits vi pond parisis te goeds pennynck ten laeste vande blivere

gheaelmpt vorts over erffe de tweeste dach van maerte xvc lxj voer paesschent

Over de recognoissance – dat dezer camere den tvoorscreven huus ende erve de stede van Poperinghe by de vader in de gode, myn heere Gheraerd in ghiften gheven was omme ende ten ghebruucke van den scholaster van Poperinghe

Met deze gegevens en die van de huidevetterij verkocht op de 1ste december 1561 kunnen we de hoek van de Markt reconstrueren:

Eigenaardig genoeg wordt 'De Wildeman' op de 2de maart 1562, veertien dagen na de aankoop door de stad alweer verkocht.

Het is **Jan van Loo** die het huis aankoopt van **Pieter de Brieve** die als als tesorier van de

stad Poperinge optreed. Daarmee wordt het ook heel onduidelijk wat er te Poperinge verder gebeurde met het initiatief van de abt met zijn school voor de arme 'zonen van de burgerij'.

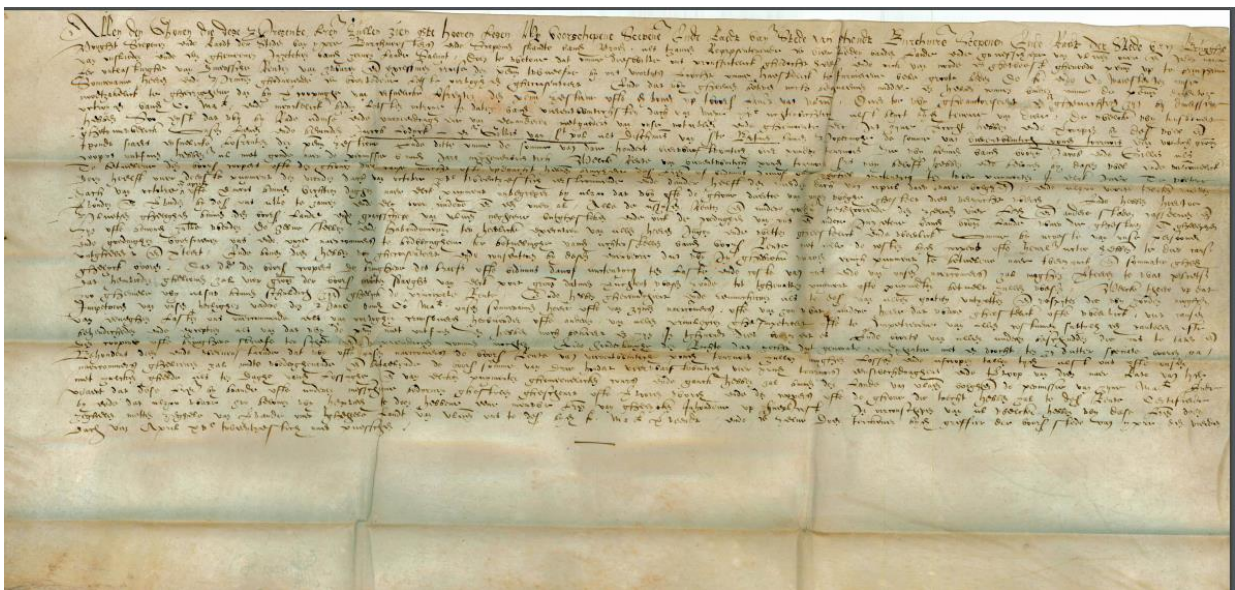
Het **bloedbad bij Wassy-sur-Blaise** vond plaats op 1 maart 1562 bij Wassy-sur-Blaise in het vorstendom Joinville, nu de Franse regio Champagne-Ardebbe. Bij een rit van de hertog van Guise met zijn gevolg stuitten zij op een protestantse eredienst, die plaatsvond in een schuur en waaraan zo'n 700 mensen deelnamen. Enige aanhangers van de hertog probeerden de dienst te verstoren, maar werden uit de schuur gezet. Toen er een oproer ontstond, werd de hertog geraakt door een steen, waarop zijn aanhangers het vuur op de menigte openden. Hierbij vielen 60-70 doden. Na dit bloedbad volgde andere

incidenten, waaronder in Sens, waar de aartsbisschop Guise aanzette tot vervolging. Hoewel Calvin zelf maande tot kalmte, trokken ook de protestanten ten strijde, wat resulteerde in het begin van de Hugenotenoorlog. Dit bracht natuurlijk ook mee dat de protestanten hier in de streek, strijdvaardiger werden.

9 & 19 maart 1562 – Draperie – SAP 467 - Resoluties A – folio 96 verso

Geraemd ende ghestatueerd dat men voortan in de lysten van de bayen achterlaten zal den witten lystedraed, scheirende alleenlick 2 roode lystedraeden up 2 velden, up de boete van 20 schele parisis ende dat voor een preuve.

Gheraemd by wetten ende raden dat voordan de langhde van de bayen ghesleghen werd up 't groote lood in den steert van Poperinghe voor een preuve

A 434 april 1562 n.s.

1562 De vier Leden van Vlaanderen verkopen aan Jacob Lodijck en Gillis van St.-Pol, dismeesters van Sint-Bertinuskerk te Poperinge, een erfrente van 24 ponden tournois, den penning 16, bezet op de inkomsten van de vier Leden.
Er wordt gestipuleerd welke schadevergoeding betaald wordt bij achterstel en in welke munt deze rente zal teruggekocht worden.

A43

Allen den gonnen die dese presente letteren zullen zien ofte hooren lesen wy voorschepenen, scepenen ende raedt van de stede van Ghendt burchmeester, schepenen ende raedt der stede van Brugghe - vooght scepenen ende Raedt vande stede van Ypere - burchmeesters ende scepenen slandte vande vryen als tzamen representerende de vier leden vander lande ende graefschape van Vlaanderen - over ende inde naeme van onsliden ende de ghemeenen inzetenen vande zelve lande – saluyt

Doen te wetene dat omme dieswille ons prouffictelick ghedocht heeft ende oick van noode es gheweest - ghereede penninghen up te brenghen te ontlasynghe van diversche renten van zwaeren ende excessiven croise - den penninck twaelfve - by ons voortyts vercocht - omme

haestelick te furnierene vele groote beden - de keyser ende koninklicke majesteyten van onse souveraine heeren ende princen gheduerende de voorledene letste oorloghen gheconsenteert - ende dat wy gheen en beteren noch bequemer middele en hebben connen vinden omme de penninghen daer voer noodtzaekelick te ghecreghen dan by vercoopinghe van ervfelicke losrenten - den penning zeshiene - ofte daerboven up voorseide landt van Vlaenderen Daer toe wy gheautoriseert ende ghemachtich zyn by diverschen octroyen vanden koninklicke majesteit ende merckelick byden letsen octroye in daten vanden vierentwintichsten dach van meye xvc achtenvichtich alst blyct byden teneure van diere - de welcke wy tonswaerts hebben

Soo eyest dat wy by rade, advise ende overeendraghende die van elcanderen - metgaeders van onser notablen ende ghemeente - elc int zyne - vercocht hebben ende vercoopen by dese - wel ende ghetrauwelick onsen lieven ende beminden **Jacob Lodyck ende Gillis van Sint Pol** als **dischmeesters van Sinte Bertins binnen Poperinghe**

de somme van vierentwintich ponden tournois van veertich grooten tpondt sjaers ervfelicke losrenten - den penning zeshiene - ende ditte omme de somme van drie hondert vierwaef twintich ponden tournois sjaers -

Wy beloft hebben ende beloven by desen - wel ende vulcommelick te betaelene den voorseide coopers ofte de ghone dies cause macht ofte updracht hebbende - bringhere deser letteren of vidumus danof onder zeghel auctenticq -

ter twee paymenten in elck jaer - te wetene deen helft over deerste payment den vierden dach van octobre xvc tweeensestich eerstcommende ende dander helft den vierden dach van april daer naer volghende -

ende alzo voorts telcken den vierden dach van octobre ende april ofte emmers binnen vichtien daghen naer elck payment onbegrepen

by alzo dat wy ofte de ghone daertoe van onsen weghen ghestelt dies verzocht werd - ende hebben hiertoe verbonden ende verbinden by dese ons alle te zamen ende elc voor andere ende een over al

alle de assysen - renten ende andere goederen toegehoorende den zelven vier leden ende andere steden - casselrien ende plaetsen - ghelegghen binnen de voorseide lande ende graefschepen van Vlaenderen -

negheene vutghesteken ende oick de goedinghen van ons ende andere inzetene vanden voornoemde lande - waer die ghestaen ende ghelegghen zyn ofte bevonden zullen worden - de selve stellende ende habanonnerende ter heerelicke executien van allen heren jugen ende wetten - geestelick ende weerlick -

omme by arreste van onse persoonen ende goedinghen voorschreven - ons ende onze naercommers te bedwynghe ter betaelinghe vanden achterstellen vanden voorseide rente met alle de costen byden coopers ofte huerlieden actie hebbende - te dien causen vutghegheven ende verteert -

ende boven dien heben wy gheconsenteert ende consenteren by desen - daerveuren dat wy in ghebreck waeren eenich payment te betaelene naer verzouck ende sommatie ghedaen ghelyck vooren dat dan de voorseide coopers de bringhere des brief ofte vidimus danof auctenticq ten laste ende coste van ons ende van onsen naercommers -

zal moghen verteren ter wat plaetse dat hemlieden ghelieven zal - vier grooten der voorseide muntten sdaeghs - van elck pont grooten dat men verachtert wesen zoude -

tot ghevallen payment ofte paymenten betaelt zullen wesen

Welcke theere - op dat zoo ghelieven wy - alsoo kennen schuldich zynde ghelyck de principale rente

ende hebben gherenunchiert ende renunchieren als te desen van allen gratien, vutzetten ende respyten die wy zouden moghen impetreren van onsen heilighen vadere den paus - vanden conincklicke majesteit onsen souverainen heere ofte van zyne naercomemrs - ofte van zoo wat andere heere dat ware - gheestelick ofte weerlick -
vut causen van behendigheden ende exceptien als van dat wy de penninghen niet ontfaen en hebben, noch bekeert en zyn in tguendt dies voorzeit es -
Ende voorts van allen anderen beschudden die ons te baten - ende den coopere ofte bringhere sbriefs ter schade ende in prejudicien commen mochte ende zonderlinghe den rechte dat zecht dat in generaele renunchatie niet en doocht ten zy datter speciale vooren ga -
behoudens dien ende welverstaende dat wy ofte onsen naercommers -
de voorseide rente van vierentwintich ponden tournois zullen moghen lossen ende afcoopen tallen tyden alst ons ofte onser naercommers ghelieven zal -
midts wederghhevende ende betaelende de voorseide somme van drie hondert vierwarf twintich vier ponden tournois - eens wechdraghende ende tverloop van dies naer rate van tyde - met zulcken ghelde als ten daghe vande lossinghe ende van elcken payement ghemeenelicken cours ende ganck hebben zal - binnen de lande van Vlaenderen - volghende de promisse van zynen majesteit -
Ander waert dat dese letteren by brande ofte anderen messchieve bedorven - ghestolen - ghescheurt ofte verlooren word ende de coopere ofte de ghone die trecht hebbben zal te desen rente - certifieerde by ende dat alzo ware - zoo beloven wy hemlieden te doen hebbene eene nieuwe letteren van ghelycken inhoudene op huerlieden cost -
in reonschepen van al welcken - hebben wy dese letteren doen zegghelen metten zeghele van verbande over tgeheele landt van Vlaenderen -
ons te desen - byden koninklicke majesteit verleendt ende de zelve doen teeckenen byden greffier der voorseide stede van Ypre -
den vierden dach van april xvc tweentzestich naer paesschen

21 april 1562 – Speye – SAP 467 - Resoluties A – folio 97

*De eerste watermolenaar die we leren kennen is **Jan Desnepere**. Hij was tot 1562 ook verantwoordelijk voor 'de sleutel en de ganse administratie van de speye en de watering, het gebruik van de oeders en het tronken vande bomen daarop staande, beneden de watermolen'. Maar dat wordt hem op de 21ste april 1562 afgenomen. De wet is dermate streng, dat als Jan toch nog handelingen zou stellen hij in 'strikte gevangenis' zou gesteld worden en 'gecorrigeerd' door de wet.*

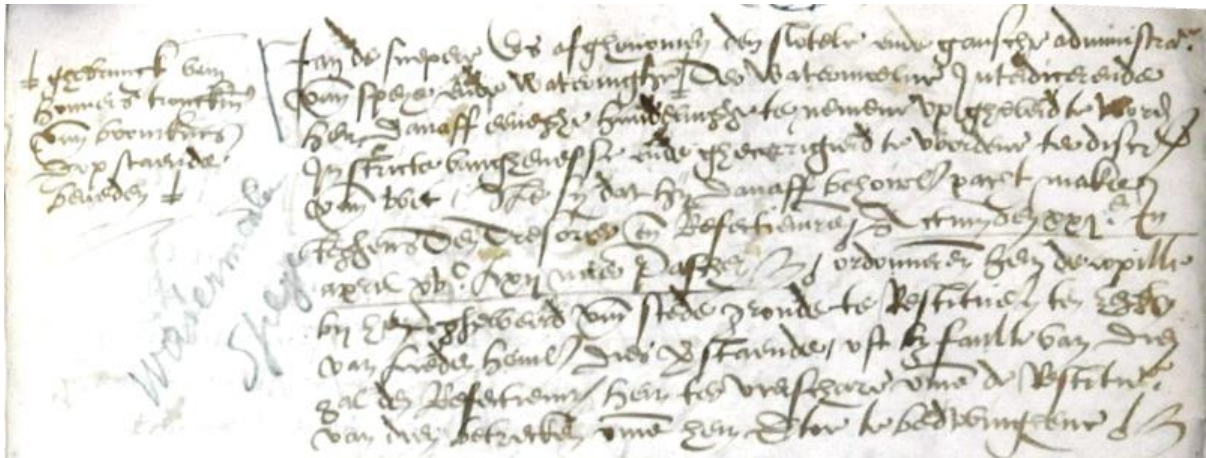
*Het probleem zit blijkbaar hier dat hij geen verder **pachtcontract** opgesteld had om dit werk te doen tegenover de stadsontvanger en de 'refectiemeester'.*

De 'refectiemeester' te Poperinge, was een lid van het magistraat die instond voor alle 'openbare werken' of reparaties en herstellingen op dit vlak. We zouden de refectiemeester nu kunnen vergelijken met een schepen van Openbare Werken.

Verder wordt Jan Desnepere verplicht om het hout dat hij van bomen aldaar, afgehakt heeft, terug te geven – ten zegge van lieden hemlieden dies verstaende – en als hij dit niet zou doen, dan zal de refectiemeester hem voor de 'vierschaar' of rechtbank brengen, om hem daartoe te dwingen.

Jan De Snepere es afgenomen de slotele ende gansche administratie van de speye ende wateringhe, ghebruuck vande houvers, troncken vande boomkens daerop staende beneden den watermuelen
--

interdicerende hem danoff eeneghe handelinghe te nemen
 up gheleid te worden in stricte vanghenesse
 ende ghecorrigeerd te worden ter discretie van de wet
 tenzy dat hy danaff behoorlick pacht maeke jeghens den tesorier ende refectiemeester
 Actum den xxiste in april xvc lcij naer Passchen
 Ordonnerende hem **de copille** by hem ghewerd vande stedegronde te restitueren ten zegghe
 van lieden hemlieden dies verstaende oft by faulte van dien zal de refectiemeester hem ter
 vierschare, omme te restitueren van dien, betrecken omme hem daertoe te bedwingen
De copille is het geheel van afgehakt hout.

De geuzen en Titelmans

Op de 12de mei 1562, schrijft **Titelmans** van uit Ieper aan het magistraat van Sint Winnoksbergen:

Wyse ende seer woorseinighe heeren, ick gebiede my jonstelyck an ulieden, ulieden adverterende hoe dat als heden morghen voordien daghe ghecome zyn zeker ghetal van heretycken ende ketters, die onder 't dexel van graen re willen copen zyn ghecome int huys vanden vanghenesse vanden gheestelycken hove binnen Ypren ende grypend den cepier metten halse hebben heere **Willem Damman**, ghevanghen, fortselinghen uut ghehaelt ende wechgheleyt, met pistoletten ende andere wapen, ende want ghilieden die zuester vanden voorscreven Damman ghevanghen heft, ende obsitanet es persisterende, soe hebbick ulieden dit met desen propren bode wel willen adverteren, up dat ghy u daerup versiet met waken ende corte ustice doet, hiermede u den heere bevelende.

Tot Ypren, den xij may 1562.

By alle ulieden heeren vriendt ende dienaer – Peter Titelmans – Inquisiteur.

Op de 12de april 1562 schreef Titelmans vanuit Ieper het volgende:

Edele, hooghe ende moghende heeren, myne ghewillighen dienst voor groetenesse. Ick heb ten versouck van Jan Simoens, huyssier, gheexamneert eenen **Gillis Ente**, ghevanghen, den welcken ick bevinde in dolinghe ende heresie, als wesende van der duutscher kercke in Inghelandt, daer hy zyn huysvrouwe ghetraut heeft, ende zyn kindt christen ghedaen up huerlieder manieren, ende es ghenouch houdende die leringhen van Calvinus. De Heere wille hem verlichten. Hy dunct my veel te weten, ende heeft brieven overghebrocht, alsoo ghylieden, moghende heeren, zult mueghen breeder ondersoucken, hebbende het avontmael ghehouden up die maniere.

Edele, hooghe ende moghende heeren, ick bi den almueghenden God dat hy ulieden houde altyt in zyn bewaernesse. Met haesten, tot Ypren, den xijde aprilis 1562.
By ulieden heeren dienaer ende capellaen – Pieter Titelmans.

Hoewel de volgende akte door De Coussemaeker (Tome I) niet gedateerd is, moet ze rond deze tijd opgemaakt zijn. Ze schetst, aan de hand van de ondervraging van Pieter Hueseck, heel goed de organisatie onder de Calvinisten.

Pieter Hueseck, oudt XXVI jaeren, droochscheerder van Nieukercke, secht up eedt hoe dat hy verleet zynde by **Hansken Broiteur**, ende andere calvinisten, hem met zynere huusvrouw gheabsenteert heeft in Ynghelant, alwaer synde hy ghebannen wiert by commissarissen besorghers te Belle, ende heeft int Ynghelant ende in Vlaenderen wel ghekent **Godefroy Stomins** van boven Hollant – **Jan Uitenhove** – **Jacobus**, uutghelopen vande Augustynen vut Ypre – heer **Willem Damman**, lerare vande kinderen – **Gheleyn Damman** die met forsten byde broeders moet in Ynghelant ghehouden zyn, willende altyts in Vlaenderen commen omme te lerene, als daertoe by de heleghe gheest begroet synde, ende heeft wel drie maenden te Grevelynghede de metsers ghedient gheleden bet dan een jaer.

Pieter Hazart die in Ynghelant omme zyn vehementie int predeken ghenaeemt wert ‘Drayliere’ niet vele ghe-estimeert onder de broeders in Ynghelant.

Jan den Meldere, deel houdende in Vlaenderen, die gheleden bet dan een jaer ten huise vanden voorseiden Jacobus daer het consistorie gehouden wert van de ouderlynghe ende priesters in disputatie voortbrahcte omme niet gheorloft en was huerlieden ghevanghenen met ghewelde te verlossen, hy sustineerende dat ja, ende diversche vande andere ouderlynghe dat neen – daeromme de voorseide Pieter zeer verstuert zynde vertrock vut Ynghelant.

Secht voorts hoe dat wel drie jaeren continuelic, metten voorseide Pieter ghegaen heeft, als zyn perpetuel adjoint, eenen gheseyt **den Grooten Joannes**, priestere apostaat, gheboren vut Vuernambacht, zynde zeer rouckeloos van leven ende die hem wel vermat jehens justicie te verwetene, die present was inde predicatie van Pieter Hazart, zoo hy deposant ghehoort heeft ende zyn tsamen ghecommen in Ynghelant gheleden bet dan een jaer.

Segghende de voorseide Pieter at hy vele moyte hadde metten voorseiden Joannes, die zeer onbeschaempt was, tot dese voughende dat de voorseide Joannes wel moet weten waer de voorseide Pieter meest logeerde, als met den zelven langhen tydt achter lande ghelopen hebbende, zodner dat hy ghehoort heeft dat den zelven Joannes oynt gheprocedeert heeft, daertoe hy nochtans gheinsinueert wiert by den voorseiden Pieter.

Ghevraecht ofte hy niet en weet wie dat beschuldich mueghen zyn inde vutbrake van **Jan Hacke** - zie 6 november 1561 - secht dat hy tzelve noynt zekere en heeft connen gheweten, zynde danof nochtans zeer befaempt als sonderlynghe ghebeden by Jan Hacke in Ynghelant tzyne blyde maelyt van Joosken Leupe, overleden te Londen, Franchois de Raedt, drapier, wuenende te Zantwyck, Jacob de Schilt, caerdemakere ende diversche weerden.

Was ooc in Ynghelant desprake dat Olivier Moenens van Dranoultre, Dierick Bette van Belle, Mahieu Marreel, gheseyt Scerp vander Beke, **Jan Beaugarant van Poperynghe** ende Jacob Masselis zouden heer Willem Damman vut ghelopen hebben twelcke men bemerckte ut dies dat zy ut Ynghelant ghetrocken waeren ende wederkerende met heer Willem Damman in Ynghelant naer zyn utbrake, zyn alle gheschoren gheweest, daeromme grote blytschap gheschiede onder de broeders.

Ende hadde eene **Gheraert Matte** van Ypre gheerne de broeders in Ynghelant gheperswadeert de procureur generael ende zyn volck vut Honscote te slaene, wiens broedere ghenaeemt **Sebastiaen Matte**, meest up Armentierslant commerseert, de zelve Sebastiaen zynde een lerare ende voorstaendere, oudt ontrent XXX jaeren met een klein swart baerdeken, cort ende dick van persoe.

Ghelic oock diversche andere vut Vlaenderen ghebannen ende ghevloden dicwils overcommen als merckelic inde maerct van Haesebrouck daer zy wel voor 600 ghulden lynelaeken en ghecocht hebben.

Secht dat **Pieter Hazart** es oudt ontrent XL jaeren, draecht ghemeenelick eenen hooghen zyden hoet, zeer dicke ghestaen met eenen mantele ende eene langhe sayen casacke, met blaeu upgherolde slapkauskens, die ghemeenelic oock ghedreghen worden by dandere broeders.

Secht hoe dat de refugieerde in Ynghelant huerlieden passaige nu meest nemen omme in Vlaenderen te commene, al Cales, van daer te Grevelinghe over de brugghe ende alzo schuwende de stede van Burburch, vinden hemlieden **tHonscote**, aldaer diversche vande zelve gherefugieerde nu wonachtich zyn met huusghesinne,

als eenen **Jooris Boye**, wesende curt van stature, gheweest hebbende diacre in Ynghelant, eenen **Caerel vander Brugghe**, die metten sectarissen niet meer en wilt commercieren, **Adriaen Haubry**, schoelappere ende saywerckere zeer obstinaet in zyn heresie.

Secht hoe dat hy weet commen in Ynghelant **Clais vander Scaert** by **Jan vander Scaert**, zynen broedere ende bracht telckent mede, zoomensyde meer dan hondert rixdaelders omme den selven synen broedere.

Secht hoe dat de voorseide gherefugieerde logeren ghemeenlic te Nieupoort in Ste. Godelieve ende inde Wilde Zee, ende omme teder bereedts te zyne, hebben diversche van hemlieden ghelogeert tot VIII ofte X daghen ten huuse van **Jan Willaert**, schippere, die de zelve met zynen schepe over vaert, als den voorseide Broteur, lerare ende diversche jonghe dochters, aldaer gheleet by **Pieter Marquet** alias De Roo, cnape van **David Cambier**, ghebannen te Belle, ordinaire briefdraghene, loopende achter lande met een hose ghelic een schoelappere, zoo zy zelve jeghens hem deposant verkent hebben die ooc den voorseide Pieter aldaer heeft ghesien logeren, van ghelycken zynde diversche ghelogeert gheweest ten huuse van jan Hassele, oock schippere te Nieupoort.

Secht voorts dat inde feeste van Honscote hem alder ghetoocht wiert **Hansken Mies** ende zyn huusvrouwe, vutghebroken te Nieupoort, alsnu woonachtig t'Antwerpen.

Secht dat **Betken Buens**, huusvrouw van Pieter vande Broucke nu int landt wuent, ende datte, zoo hem dunct, ten huuse van haeren man.

Secht hoe dat **Cools Boye**, cardemaekere, hem hout te Londen in Ynghelant, dicwils over comende te Doornicke om gaerene, wiens broedere ghenaeft **Jan Boye**, erdoopere, woonachtich es in Vrieslant, facteur aldaer vande gheene makende de smalllekens, die dicwils twee 200 smalllekens t'Antwerpen over brynghen.

Secht hoe dat heer **Caerle Wycke**, capellaen gheweest hebbende te Nieukercke, in Ynghelant, ghetrauwet heeft Catelyne Baels, zyn meysen, die nu gheeren wederkeren zoude int landt ende de broeders verlaten.

Secht dat **Christiaen de Vriendt**, ghewuent hebbende in Ynghelant, wederghekeert es in Vlaenderen, wuenende met zyne huusvrouw Jan Baels, dochter van Andries Baelde van Nieukercke, by hem ghetrauwet te Londen.

Secht hoe dat **Perona Godsschalck**, ghebannen te belle, verstorven van haerer moedere, zeer rycke jonghe dochtere, in twee maenden herwaerts te Londen overleden es, wiens cleederen zyn ghehaelt gheweest by Willem Godschalck haeren vadere.

Secht voorts hoe dat **Francois Bolle** van Meenene wel 800 rixdaelders bracht in Ynghelant die dicwils noch te Meenene overcompt.

Secht dat **François Hughebaert** van Nieukercke in Haesebrouck maerct vele lynelakenen ghecocht heft, hy wesende ghebannen.

Secht hoe dat **Jan Weyns**, verloren hebbende zyn huusvrouw in Zantwyck, es commen wuenen t'Honschote, gheleden meer dan een jaer, te vute ghelopen zynde vande galleye.

Secht dat **François ende Gillis Ente**, vluchtich in Ynghelant, de voorseide François ghebannen zynde ende beschuldicht inde efractie van **Jan Hacke ende Gillis** boven de sententie van desen hove gheloopen zynde in Ynghelant, ghecommen zyn ontrent kersmesse int landt naer toverlyden van huerlieden vadere, wiens goedynghen zy hebben helpen delen ende heeft de voorseide François noch onlancx tArmentiers om garene gheweest.

Secht hoe dat **Gillis de Queckere** ende zyn huusvrouwe **Martynken Salomé** zyn vut Ynghelant commen wuenen tHonschote, gheleden bet dan 8 maenden, de voorseide Martine die vutghebroken was tHonschote bevrucht met kinde.

Secht hoe dat **Jan vanden Berghe** andersins in de informatie van Honschote suspect op Ynghelant frequenteert met garene.

Secht hoe dat **Jooris Boye** van Honschote, in Ynghelant te Zantwyck wat tyds gheweest hebbende ende wederomme commen wuenen tHonschote, hy wesende saywerkere.

Secht hoe dat Jan de Egre vele goets heeft, hy wuenende te Zantwyck; zoo ooc Jan de Bavelare, zyn schoonzuene.

Secht hoe dat **Jooris Vrombaut**, lerare, ende andere sectarissen van ontrent Steenvoorde, comende vut Ynghelant huerlieden wech nemen al Waten omme ende van daeren elck daer hy zyn wilt, naer Steenvoorde, Eecke en daerontrent, twelcke daghelicx ghebuert.

Secht dat **Jan Soynt**, erdoopere van Nieukercke, wonachtich es in Vrieslant.

Secht dat **Jacob de Brune, van Nieukercke zeer rycke wesene**, wonachtich es te Zantwyck.

Secht dat **Jan Jeumale van Nieukercke**, woenachtich te Zantwyck, was inde laetste Haesebrouck feeste.

Secht voorts hoe Hansken hanschoemakere van Meesene, es commen wuenen in Ynghelant.

Secht dat **Mayken de Schildere**, wuent te Zantwyck ende heeft ghetrauwet **Jan de Bels** van Dranoultre.

Secht dat **Mahieu Steculorum** vut Zantwyck dicwils te Tourcoin compt om gharene.

Secht hoe dat Pieter Carpentier, van meesene, odut ontrent 24 jaeren, zonder baert, lanck van stature, sprekende latyn, vut Zantwyck ghesonden es gheweest, gheleden ontrent een jaer, naer Antwerpen omme aldaer te lerene, hy wesende ghebannen.

Secht hoe dat **Pieter Wickaert** van Meteren dicwils vut Ynghelant over compt ende doet het wulleweven.

Secht hoe dat **Sanders de Hane** in de informatie van Honschote belast van gheweest thebbene ten nachtmale van **Willem Damman**, wat tyds ghevlucht zynde in Ynghelant eens wederomme wuenende tHonschote, hy wesende saywerckere.

Tot desen voughende.

Deze hele litanie bewijst alleszins dat er een druk menselijk verkeer bestond tussen de Calvinistische Vlamingen in Engeland en deze die hier achter gebleven waren. Zantwyck of Sandwich in het Engels kunnen we dus enigszins zien als een West-Vlaamse kolonie.

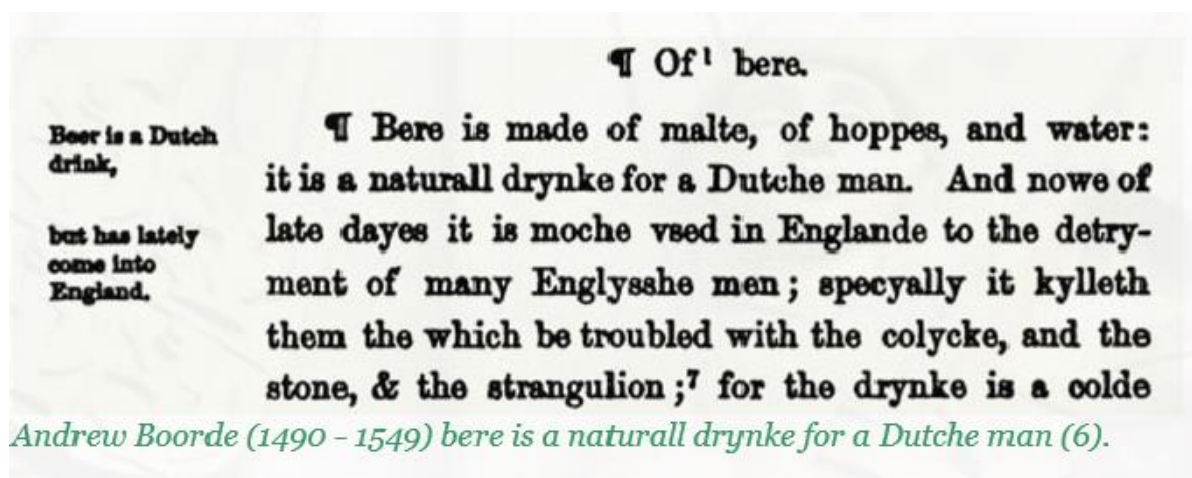
Hop naar Engeland

In zijn ‘A History of England’ schrijft C. E. Carrington dat in het Engels de uitdrukking ‘Turkeys, heresy, hops and beer – came into England all-in one year’ bestaat. Daarmee wordt misschien wel het jaar 1527 bedoeld, schrijft hij, omdat men dan het begin van de ketterij stelt.

De eerste keer dat men een variant op deze uitdrukking terug vindt, dateert uit 1599, en is te vinden in Buttes ‘Diet’s dry dinner’. Deze schrijft echter: “I know not how it happened (as he merrily saith) that herisie and beere came hopping into England both in a yeere.”

Pas in 1643 worden er ook ‘turckeyes’ of kalkoenen bijgevoegd.

We mogen er wel van uit gaan dat hophier voor het eerst rond 1527 in Londen gebrouwen werd en dit door Amsterdamse brouwers. De Engelsen hielden het tot dan toe bij hun 'ale'.

Rond 1550 schreef Andrew Boorde dat 'bier gemaakt werd van mout, hop en water en dat dit een natuurlijke drank was voor een Nederlandse man, waarmee in die tijd, ook de Vlaming bedoeld werd.

In navolging van het hophier, kwam ook de hopteelt naar Engeland.

Daarover schreef John J. Murray in zijn boek 'Vlaanderen en Engeland' het volgende:

Een ander nieuw consumptiegoed uit de lage landen, hop, werd vermoedelijk tussen 1480 en 1550 in Kent, Essex en Surrey geïntroduceerd. Het verbouwen van hop werd zo wijdverbreid dat het Hollandse 'brewery' (brouwerij) in de plaats kwam voor het Engelse woord 'brew house'.

Reginald Scott riep de Engelse hoptelers op 'een voorbeeld te nemen aan de Vlaming', Vlaamse hopzakken te gebruiken, te werken volgens de methoden van de Vlaamse hopteelt, zoals men in **Poperinge** deed. **Worledge** stelde deze stad ook ten voorbeeld omdat men er de beste eesten en Vlaamse droogtechnieken had, en Blith stelde: 'hoe meer winst.. des te meer lijkt je op de Vlaamse hopteler.'

Hop in bier raakte zo snel ingeburgerd in Engeland dat in de zeventiende eeuw het antwoord op een spreekwoord uit Shropshire met de vraag: hoeveel feekserigheid een vrouw mocht hebben, luidde: 'Zoveel ... als er hop in het bier zit, waarvan een kleine hoeveelheid het zowel beter houdbaar als voor de eigenaar smakelijker maakt.'

Met Reginald Scot zitten we echter al in 1574 en met Worledge rond 1660. Sowieso mogen we concluderen dat de hopteelt tussen 1550 en 1585 echt voet aan wal kreeg in Engeland.

*Met de hopteelt kwam ook het gebruik naar Engeland – zo stelt John J. Murray verder, van het planten van **elzebomen** rond de hopakkers. Dit was eensdeels om ze te beschermen tegen de wind, maar anderzijds gebruikte men in die tijd elzenstammen als hoppelstaken.*

De Vlaamse boeren brachten naar Engeland ook hun typische planten mee. Daarbij waren de wortelen en de pastinaak, de bloemkolen en later de spruiten.

Murray schrijft verder:

*Hoewel uien oorspronkelijk uit Spanje komen, stelde Evelyn dat het meeste zaad voor de etelt van uien in Engeland uit Vlaanderen en **St. Omaars** kwam. Volgens Turner stamde het woord 'bean' van het Hollandse woord 'boon' en de beste selderij was '**Sandwich celery**' die in dat gebied en elders was geïntroduceerd door de Vlamingen. Peterselie heette 'Durtch parsley'.*

Het waren Vlamingen die de meidoornheggen, nu een onderdeel van het Engelse landschap introduceerden.

25 mei 1562 – Heerlijke rechten en de wijn van de proost – SAP 467 - Resoluties

Op de 24ste juni 1561 pachtte het magistraat alle heerlijke rechten aan de abt. Nu werd er een voorwaarde bijgevoegd:

Gheraemt by wetten, raeden ende notable deser stede, dat men de stede tollén, halle, werckhuus, meulnen, reckhoff, officien ende andere in eeuwighen cheynse nemen zal van mijne heeren den abt ende couvent van St. Bertins, voor 900 guldens by jaere, **midts by den proost hem verdraghende van eenighen wyn te vercoopen den inzetene ofte andere dezer stede, maer hoogher niet.**

Actum den xxv ste in meye xvc lxij.

Diezelfde dag kwam er nog een akkoord uit de bus:

Gheraemd ende andermael gheaccordeerd by burghemeesters, schepenen, raeden ende notabelen der voorseyde stede dat men den pacht van eeuwighen cheynse nemen sal van 't clooster van St. Bertins voor de voorseyde somme van 900 ghulden by jaere.

Accorderende daer toe dat mynheere den proost deser stede hebben zal voor quote van zijne wynen die hij jaerlicx zal moghen indoen **tot zes vaten by jaere commende zes stoopen daeghs** ofte daeronder zo men minst can, zonder dat den zelven proost zal moghen den overschietende wyn een jaere te bate nemen up een ander jaer, maer zal daerof jaerlicx eens afrekening gheschieden by den tesorier ende gaugierder. Wel verstaende oock dat men gheen cheyns zonder quote noch quote zonder cheyns, noch anders dan boven verhaeld en anvaerden zal.

Es ooc besproken dat 't verbond van opheve gheen particuliere cuerbroeders ghoedinghen veroblighiert en werden maer alleenelick de partyen ende parcheelen in cheynse ghenomen metsghaders generaelyck allen den ghoedinghen ende opgheven van den stede.

Ende daertoe te ghevene den zeghele van zaken

Actum den 30ste in meye 1562

30 mei 1562 - Het magistraat – SAP 467 - Resoluties A

De samenstelling van het magistraat was als volgt:

Burghmeesters ende schepenen vande stede van de jare 1562

Ghelein Makeblyde burgemeester van de rade *of de wet*

Jacob Lodyck, burgemeester van de wet –

Meester Jooris van Acker – Pieter van de Stichele – Gillis van Simpol – Lauwers Pilgrim – Pieter Rouvroy – Jan de Reckemaeker – Willem de Rycke – Maillart de Plackere – Ghelein Borry – Pieter Everaerd – schepenen

En de raden waren:

Jan Babelaere – Pieter de Briefvere – Francois Diedeman – Jacob Beke – Daniel Canin – Andries Gilis – Ghelein Moenaerd – Christiaan de Coninc – Gillis Dierick – Andries Vutendale – Jooris van Goosteene – Jan Marten

1 juni 1562 – De abt verkoopt zijn boerderij op de Kouter – SAP 344 - Halmen
--

Typisch 16de eeuwse boerderijtje uit Oost-Vleteren, heropgebouwd in Bokrijk

Anthoones vande Werde heeft ghecocht

jeghens **Nicolays van Langhemersch**, bailliu van de stede van Poperinghe
als procureur van den eerwerdighen abt ende prelat van St. Bertins, bynne de stede van St.
Omaers, temporeel heere vande stede van Poperinghe –

blickende by zeker lettere van procuratie ghepasseert voor burghmeesters ende schepenen der
stede van Poperinghe – in daten den xxij in meye svc lxij

een behuust hoofstedecken, erffe ende cathelen, droeghe ende groene, stande up de **Couttere**
metter oost zyde an derffe van Gayfer van Breckes –

tnort hende **opt Bordeelstratken** –

ghelast tvorseide in viij schele vi deniers parisis sjaers van **coutter rente**

omme de somme van vier pont thien schellyngh grooten booix alle vebande en laste, gheret
ghelt

Ghealmpt voirts over erffe den eersten in wedemaent xvc lxij

De boerderij van de abt die hij hier verkoopt, lag op de Coutter langs het Bordeelstratken.

Bordeel betekent volgens de WNT-woordenboek enerzijds kot of hut en anderzijds ook 'huis van ontucht'. Het is de enige keer dat we dit toponiem tot nu toe in de halmen gevonden hebben.

Ook hier zien we dat de abt na de verkoop van het Sint-Joris, eigendom te Poperinge verkoopt.

11 juni 1562 – Processie – SAP 467 - Resoluties A
--

Gheraemd ende ghesloten dat men de vyf gheselschappen voor het vuytstellen van den
processie dit jeghenwoordech jaer gheven zal vyfthien ponden grooten vlaems zonder breeder
Actum den xide in wedemaent lxij

Waertoe de kerke van Sint Jans gheven zal iiij grooten ende de kercke van Ons Vrouwe iiij
pond grooten.

Uit de register van arresten, halen we twee besluiten omtrent de hophandel.

Feria na den xxvden in wedemaent lxij

Debit de weduwe van **Pieter Boeye** xviiiij pond ij schele iij deniers grooten van coope van iijc lxix pond hommele ghedaen jehens den voornoemde Boeye, haeren wylen man, te xiiij pond parisis elck hondert, te betaelen den ijde decembris anno xvc lxi, twelcke de verweerder anghedeeld es den heescher te betaelen – ter discretie van **Jan van Bleus**

Op de 9de juli 1562 lezen we het volgende:

Den ix july lxij

Debit **Jan De Decker**, heescher xxi pond parisis reste van coope van iijc xxv pond hommele te xij pond parisis thondert ghevallens gheldende te paschen xvc lxi, ter discretie van **Lauwers Pelgrim**, insinuatie van verweerder ghegroot in reste xiiij pond xvi schele parisis ter chedulle te betaelen by v pond parisis de weke beginnende den xxvste july lxij op al ghevallen indien den pandinghe daarmede achterhaelde – met kosten actum den xxx july lxij

12 juli 1562 - Eerste geuzenpreek te Boeschepe

De hagepreken – Ontwerper Hogenberg Frans – uitgever Colijn – 1616

*De meeste geschiedschrijvers – zo schrijft **Roger Blondeau** – beweren dat de allereerste preek te velde plaats vond te Boeschepe. Uit een oud satirisch liedjes ‘Der geuzen uytvaart’ zou echter af te leiden zijn dat de eerste protestantse preek reeds zou behouden zijn in 1561 te **Wulvergem**.*

Hier volgt een strofe uit dit lied:

Venite, laet ons gaen zinghen requiem
De Geuzen zyn al geworden tem
Zy zyn t’Iperen gebleven metten laste

Wy horden eerst preken by Wulverghem

Men hiet ons het kleene Jerusalem
Nu wilt men ons loonen metten baste
Rekeninghe van sulck een bedryfve
Moeten wy betalen metter lyfve ... venite.

*Op de 9de maart veroordeelde de vierschaar van Hondschote **Charles du Vivier**, tot de wurgdood en verbranding tot ‘asschen ende pulvere’.*

Op 23 maart waren er twee wederdopers, Frans de Zwarte en Martine Almeers, metten viere gheëxecuteert.

De protestanten reageerden met twee dreigbrieven. In de ene eiste men een einde te stellen aan de altyt zwaerder wreetheyd ende tyrannicheyt over de onschuldige christenen. ‘De deken van ‘Ronche’ werd bij de tirannen gerekend, en men dreigde met: Ghy zult oock weten, datter ons een groot ghetal als wel hondert dusent es, die altemael eens ghezinnert zyn, om het bloet der onnoselen ende onschuldighen op dese vervolghers te verhaelen ofte wreken. In de tweede brief werd de schijn gewekt dat hij was geschreven in naam van keurvorst Friedrich III vande Palts. De toon was zeer dreigend: Hebstu ongenadelyc der armen broeders ghebranst en haers bloet verghot, zo zals men u ghelicsaem ongenadelyc verbranden, en uwer ganster bloetadighe stadt.

*Zoals we hiervoor al zagen, lieten de Calvinisten echter alle wraak achterwege, maar haalden toch een stout stukje uit. Olivier Moenens uit Dranouter, Diederik Bette uit Belle, **Jan Beaugarant uit Poperinge** en Matthieu Marreel en Jacob Masselis beiden uit Bertem, allen om reden van emigratie of verbanning in Engeland verblijvend, zeilden naar Vlaanderen, en begaven zich in het geheim naar Ieperen bevrijdden daar op de vroege morgen van de 12de mei Willem Damman uit de bisschoppelijke gevangenis.*

Titelmans schreef nog dezelfde dag aan het magistraat van Sint Winnoksbergen:

‘... hoe dat op heden morgen voordien daghe ghecome zyn zeker ghetal van heretycken ende ketters, die onder ’t dexel van graen te willen copen zyn ghecome int huys vanden vanghenesse vanden gheestelycken hove binnen Yperen, ende grypende den cepier metten halse hebben heere Willem Daman ghevanghen, fortselingen uut, ghehaelt ende wechgheleyt, met pistolen ende andere wapen.

Zij vertrokken meteen naar Engeland.

Willem Damman had dichterlijke gaven. Van zijn hand zijn vier ‘liedekens’ bekend die gepubliceerd werden in ‘Gheestelycke Liedekens’ die bijeengehaald waren door Joris Wybo, alis Sylvanus. We laten hier het lied volgen dat volgens Willem Dammans commentaar bij het lied geschreven werd toen hij in de gevangenis van Ieper zat.

Een nieu liedeken – op de wyse: Nieupoort hout u vaste
--

De bruyt Christi – De gemeente

Christe bruydegom almachtich
Siet doch myns jammers noot
Ick ligghe swert versmachtich
Vander sonnen hitte groot
Als een lelie onder de doornen bloot
O lief minioot
Myn borgers trok men van my crachtich
Om te leveren inde doot.

Christus de Bruydegom
Dyn druck O bruyt verkoren
Merck ick met den ooghen wel,
En dat u schoonheyt is verloren,
Door tyrannie rebel,
Nochtans blyfdy die liefste en niemand tel,
Der vreugden spel,
Suldy met u Borghers noch hooren,
Haer doot sal ick wreken snel.

Meent niet dat ick sal dooghen,
Altyd dyn droef gheween
Want ick ben gantsch ghebooghen
Tot u en anders gheen,
Dat roode bloet valt op den steen
Uwer kinderen kleen
Haer doot is dierbaer in myn ooghen
Daer sal vergaen niet een,
En tot niet doen metter spoet,
Wel op, ghy wachters, zyt op u hoet,
Voor den draeken bloet,
Waerschout overal met blasen
En gheeft den knechten goeden moet.

De wachters
Treckt mannelick ter mueren
Ghy knechten al ghemeen,
Gheen quaet sal u ghebueren
Volgt cloeck uwen capiteyn,
Hy is voren ghegaen desen treyn
Met den cruce reyn,
Al volcht ghy hem uw mestreuren,
U soudije wert groot verteyn.

Christus
Al die vromelick strijden
Om mynen name schoon
Sal ick na desen tyden
Gheven des levens croon, en te sitten met my ydoon
By mynen throon,
Met alle die hem belyden

Daertoe myn rycke ten loon.

Sy sullen, wilt ghedencken
Als sonnen int' firmament
In witte cleederen blincken
En over t hemelsch couvent
tLam volghen waer het gaet of went,
sonder torment
sulcke vruecht sal ick se schencken
die niet can nemen endt.

De Gemeente – De bruyt

Maer dit jammerlick beswaeren
Duert eenen langhen tyt,
Meer dan vyf duysent jaeren
Ben ick van de werelt benyt;
De slanghe biet my grooten stryt
O myns herten jolyt
Van tbeghin hoort myn verclaeren
Had ick noyt gheen respyt

De bruyt

Altyt ben ick bestreden,
En de ploegers hebben ghemaect
In mynen rugghe en leden
Diepe voren in t vleesch ghehaect
Ten zy dat ghy haer coorden staect
En de banden vraeckt
Ick blyve in ouderdom vertreden
De doot my seer ghenaect

De bruydegom

Verschrickt niet Syon eersame
Al valt u 't lyden swaer
Strydende in uwen name
Soo langhe ghy syt, voorwaer
In dese wereld, O bruyt eerbaer
Als vasten pylaer
Sult ghy bestaen sonder blame
Voor u vyanden allegaer

De ghemeente

Nu achte ick niet meer haer rasen
Dewyl myn bruydegom soet
Hen te samen can verbasen

De autheur

Dits tuwer eeren geschreven
Schoone vercierde stadt,
Die hier in desen leven

Menighen storm hebt ghehadt
Al schiet men dyn mueren al een gadt
En vreest niet dat
Dyn poorten sullen syn verheven
En verciert met gout en schat

Tot den christelicken sangher
Ghemaect int duyster
Met cleynen luyster
By Willem Damman, T Yper binnen
Die light ghevangen
Omme 't voorts versinnen

Ghelein Damman was een broer van Willem.

Rond 1560 was hij veroordeeld geweest voor het verkondigen van ketterijen en had een openbare schuldbekentenis moeten afleggen. Daarna week hij uit naar Engeland.

Op 11 juli 1562 werden tijdens een bruiloftsfeest te Westouter de gasten aangespoord zich de volgende dag naar Boeschepe te begeven en inderdaad op zondag 12 juli predikte Ghelein. Terwijl in het kerkgebouw de katholieken de hoogmis bijwoonden, hield hij op het kerkhof een meer dan een uur durende donderpreek tegen de kerk van Rome, de paus, het misoffer en alle andere geloofspunten.

Er waren 150 à 200 toehoorders uit Boeschepe en uit nabije en verderaf gelegen dorpen. Om de predikant te beschermen waren sommigen gewapend met rapieren, knuppels en pistolen.

's Maandags hoorde de bisschop van Ieper het schandaal en verwittigde meteen Titelmans.

Deze ging op dinsdag ter plaatse om een onderzoek in te stellen.

De Raad van Vlaanderen besloot dat wie een verantwoordelijke van de hagepreek te Boeschepe kon uitleveren, een premie van 200 gulden zou ontvangen.

Het aangeven van een medeplichtige zou met 100 gulden beloond worden.

Ondanks ijverig speurwerk bleef Geleyn Damman onvindbaar.

Titelmans schreef op de 17de juli 1562 een brief naar de landvoogdes Margareta van Parma.

Uit dit schrijven – zo schrijft Opdedrinck – vernemen we dat Ghelein Damman binst de hoogmis, één ure lang de Rooms Katholieke kerk, de paus, het Heilig Misoffer, het Hoogwerdig Sakrament en andere geloofspunten bestreden had en dat honderd vijftig tot twee honderd personen, met stokken, rapieren en pistolen hem aanhoord hadden. Ghelein Damman was geklommen op een 'vleesbanck', met eenen bouck in de hand, predickende overluyt'.

Na de aanspraak, viel hij op de knieën 'ende ooc diversche anderen, 't zinen vermaene, omme te bidden voor de versterkinghe der schamele broeders ende zusters van haerlieder ghemeente', daarna hief de predikant een psalm aan, 'segghende de zelve te zyne de psalmen die de papen over de doode zonghen' en enige der aanwezigen zongen mee.

Bij de aanvang van de preek, kwam de pastor toegesneld en vermaende 'zyne prochianen kerckewaerts te commene ende de valschen profeet gheen audientie te gheven'. Eén der

bijstaanders greep de herder aan en snauwde hem scheldwoorden toe, terwijl een andere uitriep: 'Broeders, laet ons by één blyven!'

L'excision de la pierre de folie.

Pierre Bruegel I.

*De landvoogdes zond op **31 juli 1562** een brief naar de raad van Vlaanderen, die terstond de baljuwen van Yper, Belle en Cassel belastte Damman en zijn gezellen op te zoeken, ze gevangen te zetten en hun zo ras mogelijk de verdiende straf toe te passen.*

Op de zelfde dag, zond Mevrouw Margareta een brief naar de raad van Vlaanderen, waarin zij bevoel te Boeschepe af te kondigen dat een beloning van twee honderd guldens geschonken zou woden aan deze die enige opstoker in de handenvan 't gerecht zou overleveren en van honderd guldens aan al wie een volgeling der opstokers, bekend maakte.

Ondanks ijverig speurwerk bleef Geleyn Damman onvindbaar maar 33 toehoorders werden gevangen genomen en voor de vierschare van Yper gevonnist: drie van Eecke, twee van Berthen, één van Cassel, twee van Boeschepe, vier van Belle, twee van Locre, dertien van Westoutre en zes van Reningelst.

Pauwels Heinderycx schrijft in zijn jaarboeken:

Dat dese nieuwe leraren door machtige mensen waren ondersteunt, blijkt seer claer, want den predycant hadde tsynder bescherminge tegen de justitie by hem vele gepant volck.

*De inwoonders van de omliggende prochien waeren in grooten getalle gecommen om hem te aenhooren. Volgens het seggen van **Petrus Titelmanus**, in dien tijdt inquisiteur van het gelove, is het ongelovelick wat schade dat sermoen dede aen dit lant, ende hoe vele het gecost heeft aen den coninck.*

Men dede dadelick groot ondersouck doen tegen den geseyden predicant, als oock tegen allen die hem hadden beschermt ende aenhoort.

Den souvereyn bailliu ende vele andere balllius vanden lande, namen vele van dat volck gevangen, welcke al naer verdienste van hunne misdaden gehangen, onthooft, gebrant ofte gebannen wierden.

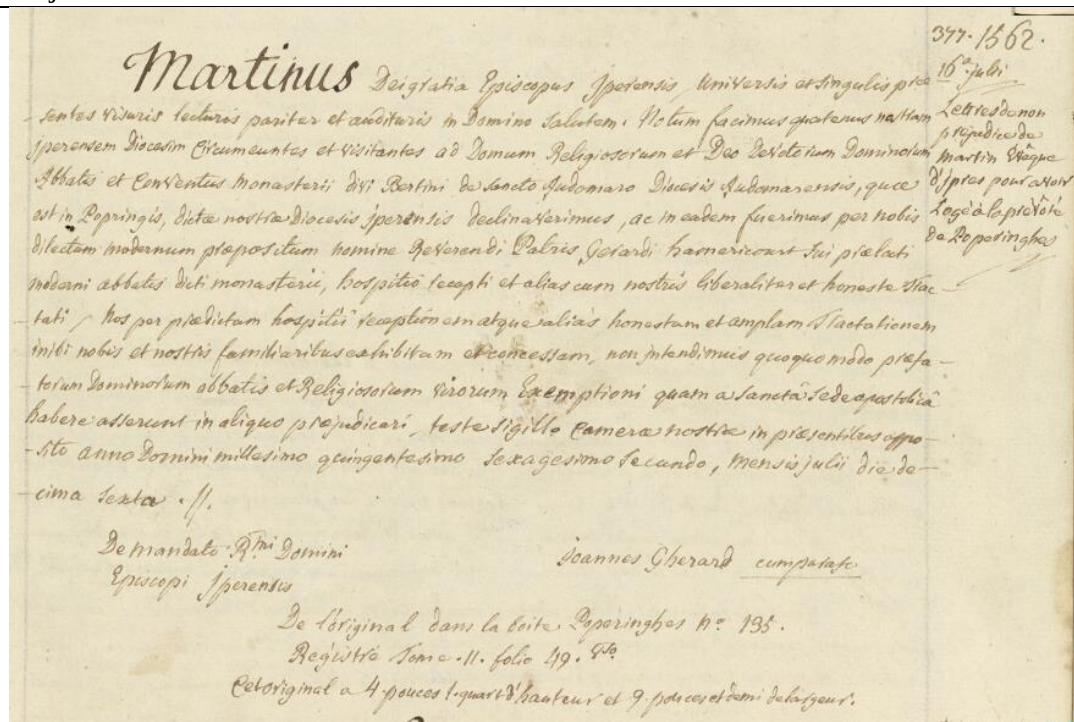
14 juli 1562 – Draperie naar Venetie – SAP 467 - Resoluties A – folio 97

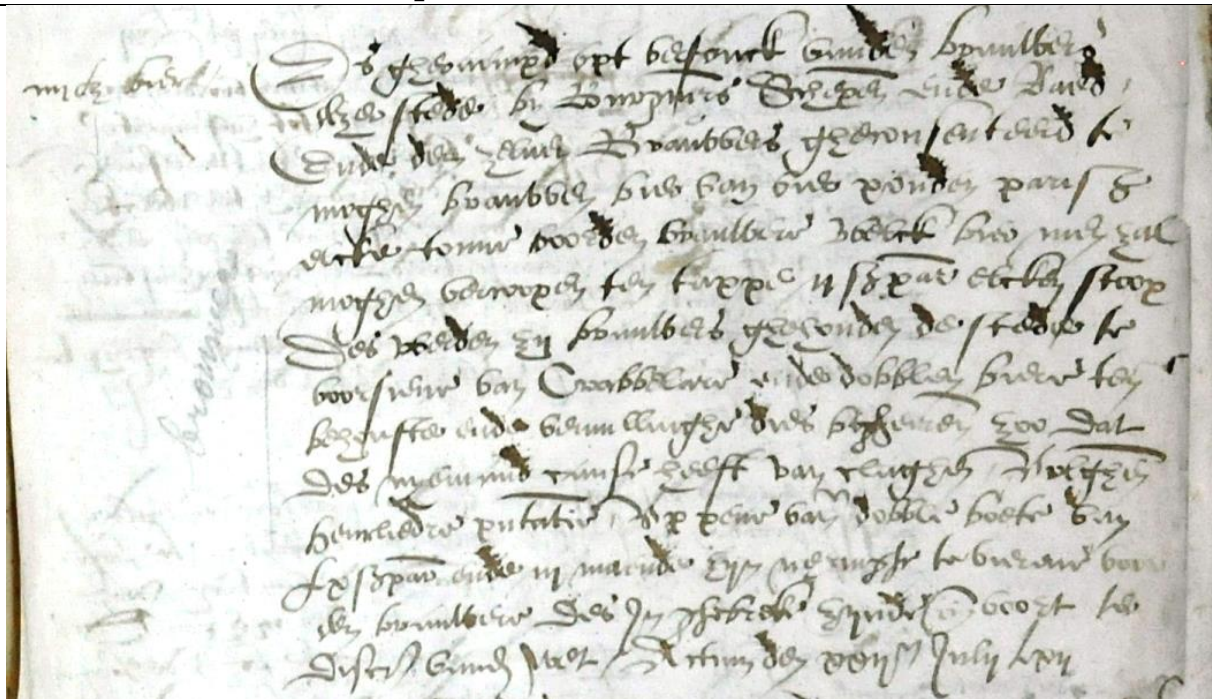
Gheconsenteerd Bernard Heuvel te moghen drapieren 150 bayen rood gheveruwt met zwerten lysten omme ghezonden te werden naer **Venegen**.

14 juli 1562 – Joris van Houcke, chirurgien – SAP 467 - Resoluties A

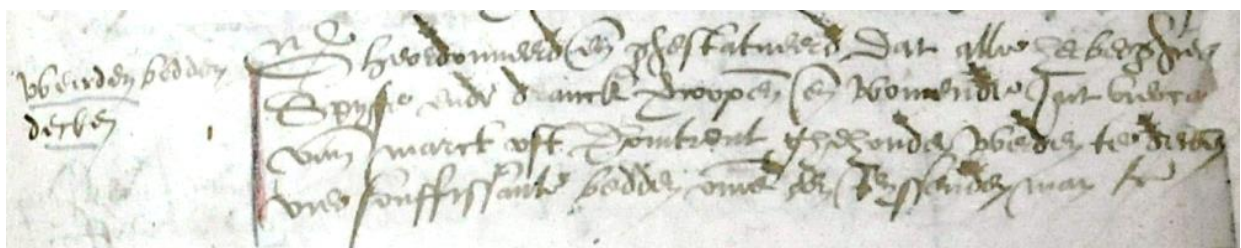
Meester **Joris van Houcke**, chirugyn
 es anghenomen by wetten ende raden ten pensioen van vyff ponden parisis
 omme te cureren alle aerme ghequetste ende ghebreckelicke menschen die hem van
 stedeweghe ghezonden werden
 ende onmachtich zyn henzelven te doen cureren –
 welke gaige hy ontfanghen zal by vier maenden ende den derden jaers van de stededische
 ende gasthuuse dezer stede.
 Ingheshaen den 1ste in hoymaend jeghenswordich
 Actum edodem

15 juli 1562 – Cartulaire St. Bertin – nr. 9 – folio 493

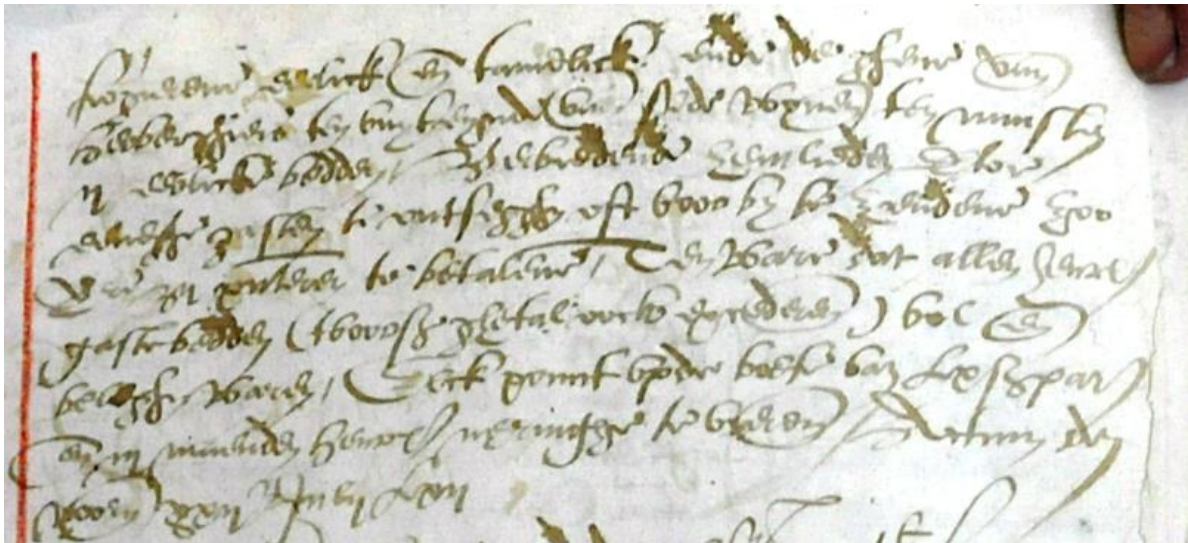

Es gheraempt opt versouck vande brauwers deser stede
by burghmeesters, schepenen ende raeden ende denzelven brauwers gheconsenteerd
te moghen brauwen **bier van vier ponden parisis** elcke tonne voordien brauwere
welck bier, men zal moghen vercoopen **ten tappe ij schele parisis elcken stoop**
dies werden zy brauwers ghehouden de stede te voorsiene van **crabbelaere ende dobblen**
biere ten behoufte ende vervullinghe dies begheren,
zoo dat des niemand cause heeft van claghen,
volghende hemlieden presentatie - op pene vande dobbel boete van lx pond parisis ende iij
maende zyn neringhe te bueren van een brauwere des in ghebreke zynde ende voort ter
discretie vanden wet
Actum den xxijde july lxiij

Gheordonneert ende ghestatueert dat alle herberghiers, spyze ende dranck vercoopende ende
wonende int cuere van de maerckt ofte daerontrent, ghehouden werden te decken vier
souffisante bedden omme den reysenden man te logieren, eerlick ende taemelick.
Ende de ghene van herbergiers ten uyteinde van stede wonende, ten minste twee eerlick
bedden.
Verbiedende hemlieden daertoe eenighe gasten te ontzeggen ofte voorby te zendene, so verre
zy presenteren te betalene. Ten ware dat allen heurlieden gastebedden, ('t voorseyde ghetal
oock exederende) vol ende belegghen waeren.

Elck point up de boete van 60 schelle parisis ende drie maenden heurlieden neringhe te verliesen.

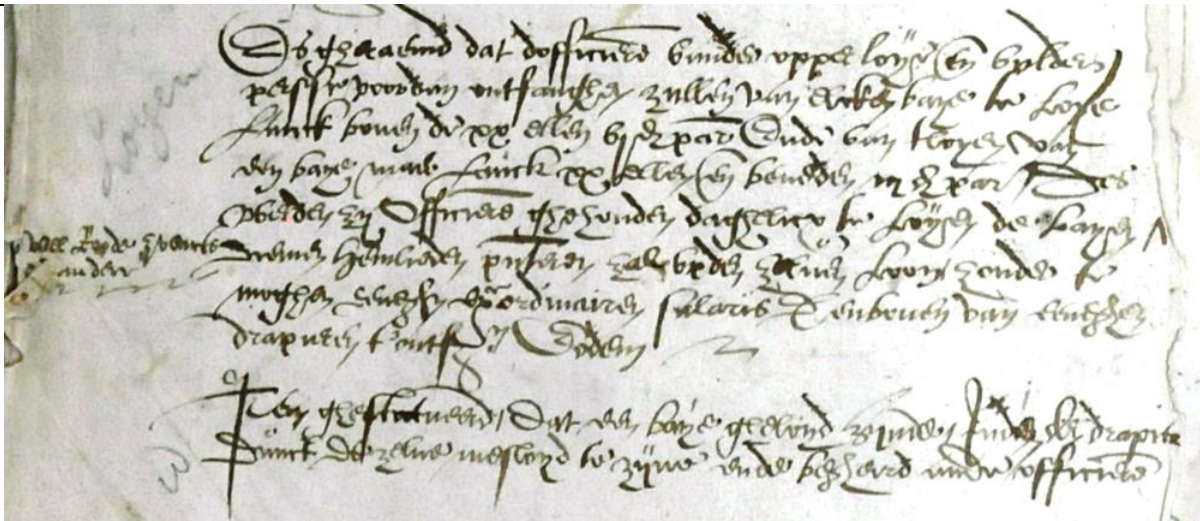

20 augustus 1562 - **Werkklok** – SAP - Resoluties A – folio 98 verso

Es gheraemd ende ghestatueerd dat men voordan **de werckclocke** luden zal van half ougst tot half maerte metten daghe ende jaersovere up de noene **ten twaelfven ende een uren**, behalven des vrydaeghs, ten welcken daghe men luden zal naer d'oude costume ten 12 ende een en half.

Ende gheconsenteerd desnyet jeghenstaende oock eenyghelick te wercken oft laten wercken tusschen clocken t'elcx belifte, zonder in eenigh begryp van boete te stane.

20 augustus 1562 – Draperie – SAP 467 - Resoluties A – folio 98 verso - 99

Es gheraemd dat **d'officieren van der opperloye ende vulderspersse** voordan ontfanghen zullen van elcken baye te loye, lanck boven de 20 ellen 6 deniers parisis, ende van 't loyen van een baye maer lanck 20 ellen ende henden 3 deniers parisis.

Des werden zy officieren ghehouden daghelick te loyen de bayen, zoowel roode, zwarte als andere die men hemlieden presenteren zal up denzelven loon, zonder te moghen eeneghen extra-ordinairen salaris daerenboven van eenighen drapieren 't ontfanghen.

Item, ghestatueerd dat een baye gheloyd zynde, indien den drapier dunct dezelve mesloyt te zyne ende begheerd an de officieren 't zelve lood uuytgheslegghen te hebbene, omme andermael hem raeuwelick te moghen presenteren t'zyn periclen ende fortune ter loye, zal 't zelve by den officieren ghedaen werden, zonder meer dan eens danaff salaris by den officieren te nemene, te weten in't uployen ende nyet van uutslaen.

5 oktober 1562 – Magistraat -

Gillis van Simpol – Lauwers Pilgherem – Pieeter Rouveroy – Jan de Reckemaekere de jonghe – Joris van Ackere en andere

13 oktober 1562 - **Prijs uitvaarten** – SAP 467 - Resoluties A folio 99

Es gheconcludeerd ende vereysd by mijn heeren dheer **Jacob Meerschaerd**, prochiepape van Sinte Bertins, Meester **Pieter de Buckere**, prochiepape van Onse Vrouwe ende meester **Matheus de Gay**, prochiepape van Sint Jans, met burghmeesters, schepenen, raed ende notable dezer stede over ende vuten name vande ghemeen inghezetene der zelve stede, dat de voorseide prochiepappen elck in heurlieder prochien heffen zullen van elcken vuytvaerd die zij oft heurlieden naercommers respective in elck van voorseide kercken celebreren zullen voor de ghemeene ingesetenen, zoo hier naer volght, te wetene

Van eendre vuytvaerd diemen celebreren zal met neghen lessen ende meesten gheluyde, - thien ponden parisis

Item voor eender vuytvaerd diemen doet met zesse lessen ende ijden gheluyde, - zesse ponden parisis

Item voor eender vuytvaerd ghedaen met drie lessen ende derden gheluyde – drie ponden parisis

Item voor een vuytvaerd metten minsten gheluyde tzy met clocke ofte scellen – xxx schele parisis

Actum den xxij in hoymaend anno xvc lxij

Ghepubliceerd den xvij in octobris xvc lxij

23 oktober 1562 – **Bierwerkers, wijnschrooders en gaugierder** – Resoluties A

Ghekeurd ende ghestatueerd by burghmeesters, schepenen ende raed dezer stede van Poperinghe ende strictelicke verboden den biervoerder ende andere bierwerckers dezer zelve stede, dat zy hemlieden niet en vervoorderen eeneghe bieren, vremde oft andere, te wercken, anroeren ende porren, laden oft ontladen

voor anderstond dat zy in handen hebben zullen **billiet** vander nombre vanden zelve bieren vuyten handen vande tresorier dezer stede teghenwordich oft toecomme,

by expresse peyne ende beteringe van dezelve bierwerckers er contrarien doende, gheleid te worden in besloten vanghenesse ende ghehouden te zyne de assise van dien zelve te betalen

Actum den xxij in octobris xvc lxij

Verbiedende van ghelycke **Pieter Goris, gaugierder** eeneghe billetten vut te gheven metghaders de zelve coomt – wat vande valleye ende ander wynsrooders jeghenwordigh oft toecomme eenghe wynen oft asyn luttel oft vele, te vutlande, vut schepenen, baywaghen oft ander oft oock wercken voor dat zy hebben zullen billet vanden zelve wijnen ende asynen vute hand vande tresorier op alle ghelycke peynen beteringhe ende amendementen als boven

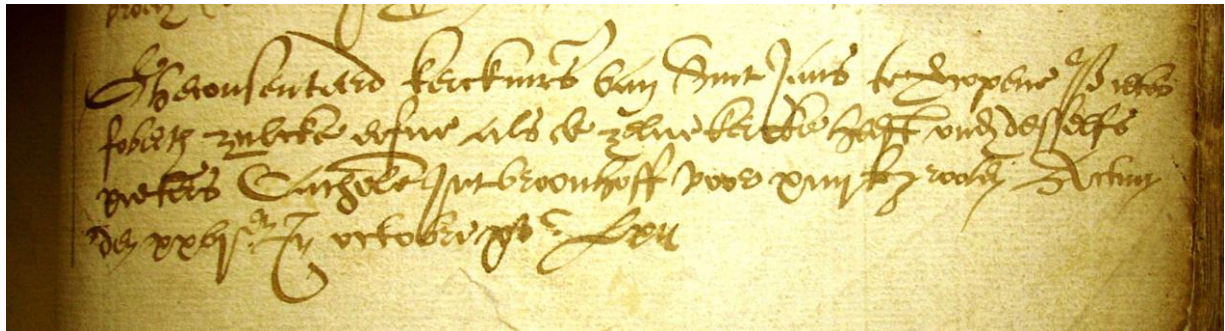
Actum eodem quo supra

Ghepubliceerd den xxv octobris 1562

Ghestatueerd dat gheen herberghier oft ander inghesetene hem en vervoordere eeneghe **bieren, wynen ofte asynen** in te doene zonder billiet van de tesorier opde boete van drie ponden parsisis naer doude keure in faveur vande betalinghe vanden assisen ghemaect telcken reyse als men tzelve bevonden can wanaff tbeslach competeren zal den dienaers vander heere ende ommelopers voorzitters –

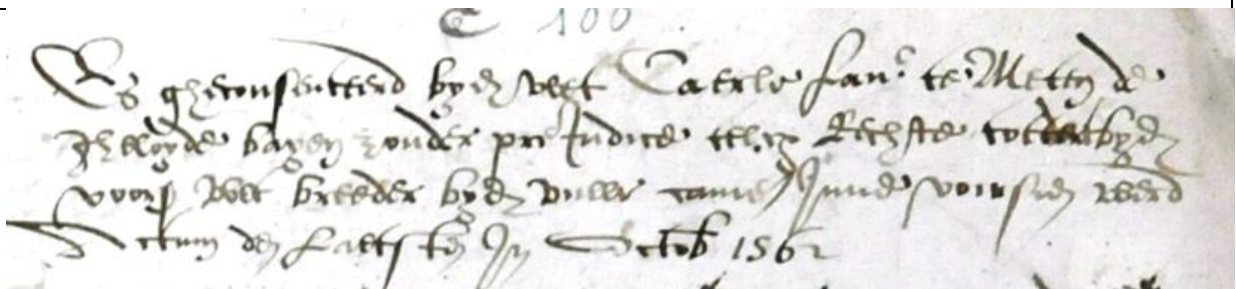
Actum den voorseide dagh als boven

26 oktober 1562 - SAP 331 – Register van ordonnantien en sententien

Gheconsenteerd kerckmeesters van Sint Jans te vercoopen Pieter Fobert zulcke erfve als de zelve kercke heeft onder desselfs Pieters cathelen int **Vroonhoff** voor xiiij pond grooten – actum den xxvj in octobre xvc lxiij

30 oktober 1562 – Lakenmeter - Resoluties A – folio 100

Es gheconsenteerd by der wet **Caerle Lanen** te meten de gheloyde bayen zonder prejudicie t'elcx rechte, totdat by de voorseide wet breeder by der vulle camere inne voirsien werd. Actum den laetsten in octobris 1562

2 november 1562 - **Ontvangers** – Resoluties A – folio 100

Item dat de afgaende tesoriers met heurlieden verlatinghe ghehouden werd up te legghen alle de ghereede penninghen die zy over hemlieden hebben ende binnen drie maenden daernaer de reste welcke zij by slote van de rekeninghe bevonden werden tachter zijnde.

Item dat alle billetten vander camere oft refectie van de stede zullen ondertekend zijn byden burghmeester vanden wet ende eenen raed daertoe ghedeputeerd.

Item ten anhoren vanden rekeninghe vanden stede zullen ghenomen werden twee raden ende twee notabelen vander stede.

Item dat alle voyagien gedaen zullen werden by eenen schepen oft pensionaris metter messaige zonder meer neware in zware zaken dat de burghmeesters ende pensionnares zelve tvoyagie doen mochten

Item dat alle pachten inde handen vanden stede vallende zullen vuytghesteld werden by hallegheboden ende verhoghen op de zelve van onweerde ghezondert zijne – Eodem

Impost schipvaart - Folio 100 verso

Gheacordeerd ende ghesloten by burghmeesters, schepenen ende raed deser stede datmen met nersticheyt vervolghen zal te boven octroy omme de **imposten vande schipvaerd**
Item executoire omme tonderstond vande octroye van de afzittende herberghiers
Item octroy over de zekerdhede vanden voornoemde pachte vanden ghelicken tollen
Item de vernieuwinghe van de wynassise
Actum den ij in novembre xvc lxij

21 november 1562 - De brief van Titelmans - Uit de Eendraght - 11 juni 1854 – V. Gaillard

Zoo gebeurde het dat **Judocus Leupe en Francois Ente**, van Nieuwkerke, beiden op eene aenklagt welke aen **Karel Kricke**, van Meessen, een jongman slechts twintig jaren oud, midden de kwellingen der pynbank onttrokken was, aengehouden, en in kerkers opgesloten werden.

Wy deelen hier een belangryken brief mede, die van Titelmans' yver klare getuigenis geeft:

Edele, hoghe ende moghende heeren

Ick heb heden, dat van desen, ulieden heeren brief ontfanen, geschreven den 13de deser maent, met een packet waerup ulieden heeren begherten es, dat ick soude besognieren tot **Sinte Guisnoerberghen**, dwelck ick wel bereet ben te vulcomen, maer en is my als noch niet moghelyck, midts die grote last, die ick hier tot Ypren hebben ende moet nu oick occuperen by laste van de Hertoginne Regente, in de saken van myn heeren de commissarissen.

Ende bovendien, ben by andere brieven van der zelve hertoghinne belast, soo haest my moghelyck es te trecken nae Dornick, ende daer te besoigneren metten ghevanghen daer wesende. Zal nochtans byder gracie Gods, myn debvoir doen, naer myn vermeughen, om contentement te gheven ende myn 't ondlasten.

Moghende heeren, u es wel kenlyck, dat ick zonder groten cost, ende met cleenen traitement, besoignere, daghelycx in de herberghe ligghende, waerby ick, ulieder heeren hoogheit, bidde my te willen helpen, dat ick myn betalinghe mochte hebben; het es nu de XI^{de} maent dat ick vaere, ende en heb maer tien pond groot ontfanghen; ende daerup hebbe ick uyt myne buerse meer dan hondert guldens verteert, in misen van justicie, mynen assesseur ende notaris zyn oick veel tachtere, ende claghen zeer, in myn conscientie - ick heb veel ghelts ontleent up myn hantschrift, om mynen dienst te continueren, waerby ick ulieden heere suppliere my te willen assisteren, oft ick moet mynen dienst verlaten, waertoe ick zeer ghewillich zoude zyn, ende my verblyden by desen middel oft andere ontslaghen te zyn, midts den troubelen tyt, ten ware die grote nootsakelicheyt, die desen tyt verheescht nerstelyk te besoignieren ende meer dan oit tot eenigher tyt.

Edele, hoghe nede moghende heeren, ick bid den almoghenden heer, dat hy ulieden altyt beware ende zynene helegghen Gheest sende, om ulieden te instrueren ende dirigeren ter gherusticheyt end saligheyt van zynder heleggher kercke.

Tot Yperen den XXI^{de} novembris 1562

By ulieden hoghe heeren dienaer,
Pieter Titelmans, inquisiteur.

De repressie was eind 1562 hevig.

*Te Cassel werden **François Bogaert** uit Steenvoorde, **Gaurier de Zautere** ook uit Steenvoorde en **Clays Vlasman** uit Godewaerdsvelde onthoofd op de 10de oktober 1562.*

***Gelein Bues**, waard van 'De Croon' te Loker werd samen met **Hendrik Butseraen** uit Westouter op de 28ste november 1562 onthoofd te Ieper.*

Van Gheleyn Brues, weerd in 'De Croone' te Loker, die bij de preek van Ghelein Damman geweest was, schreef Opdedrinck de veroordelingsakte over:

Omme dieswille dat ghy **Ghelein Bues**, weerd in de Croone, binnen de prochie van Lokeren, gheadviseert zynde dat Ghelein ofte Willem Damman, vermaerde hereticque te Boescepe vremde zaeken predicken zoude, ende vermaent tzelve te gaen hooren, u vervordert

hebt buyten der plaetse van uwe residentie derwaerts te gaene ende passeerende deur Westoutre van ghelycken daertoe te vemaenen twee persoonen van uwer kennesse, ende ghecommen binder voorseyde prochie van Boescepe u te vinden up 't kerckhof, alwaer ten tyde vande hoochmisse de voornaemde Ghelein Damman upperbaerlic ghepredict heeft diversche schandeleuse, hereticque ende seditieuse leeringhen in vergaderinghe van zeker notable menichte van volcke, en onder de zelve diversche voorzien van langhe stocken ende messen; hebbende noch bet voorts u vervordert zekeren tyt daer tevoren te meer stonden tadmitteren vergaderinghe van somghe suspecte ketters, lesende ende disputerende tuwen huuse vande schriftuere, ooc mede den selven Ghelein ende Willem Damman ten twee zoo drie reizen verschedelic van elckandere zate, dranc ende spyse te verleenen, voorts noch eenen anderen fameusen kettere by nachte en selven uwen huuse te logieren ende boven aldien u te vinden in menichvuldighe secrete ende verbodene conventiculen, al contrarie de placcaten des coninx ons gheduchts heere, tenderende tzelve tot seditie ende perturbatie vander ghemeene ruste vanden lande, so daeraf by onze kennisse ende anderssins dueghdelick te vallen ghebleken is.

Commissarissen des zelfs Coninx, metgaeders schepenen deser stede, condemnieren u gheëxecuteert te zyne metten zweerde sulcs datter de doot naervolgt, ende u dode lichaem gestelt te worden up een rat. Verclaersende de zelve commissarissen betvoorts alle uwe tgoedinghen, leen, erfve ende catheil waer die ghestaen of ghelegghen zyn, gheconfisqueert tztnen Majesteyts proffite.'

Hendrik Butseraen werd onthoofd, ondanks dat hij zijn 'voorseyde dwalinghe metsgaeders alle kettersche conversatie afgzworen, had.

1 – Es gheraemd ende gheconcludeerd by bailliu, burghmeesters ende schepenen dezer stede, daerop ghehad 't advies vanden officieren van den weifambachte ende 12 mannen tot adresse van denzelven officieren ghecoren, representerende dezelve 16 mannen metten burghmeestere van der commune ende draperie, heurlieder hoofd, 't gheheele lichame van der draperie, dat zo wat drapier, 't zy van bayen oft andere lakenen begheiren zal des vrydaeghs ter halle te stane ter vente met zynen goede.

't Zy bayen ofte lakenen, werden dezelve drapieren 's donderdaeghs van den 12 totten een uren incluz omme aldaer jeghens den volghenden vrydach te ontfanghen behoirlick lot van den officieren van den weifambachte ende 12 mannen, heurlieder assistenten, als daertoe ghecommitteerd, up pene van daernaer nyet ontfanghelick te zyne omme lot 't ontfanghene noch's anderdaeghs ter vente te stane.

2 – Ende zoo wie des donderdaeghs lot haelde ende ontfanghk ende des anderdaeghs gheen goed ter halle ende vente en brochte, noch binnen denzelven donderdaeghe zyne excuse danaff ghedaen zal hebben an dezelve officieren, zal boeten 20 schelle parisis t'elcker reise, al ten prouffyte van den ghemeen aermen.

Ten kante staat: ende zal zyn plaetse gevuld werden by den naeste ghelottende also alle d'andere vervolghende

3 – Verbiedende eenyeghelick ander plaetse te nemene oft te beslane dan darinne hy ghelot word, oft by den voorseide naerst ydelheid ghehouden es te volghene, oft oock eenighe woorden van questien of turbance te makene ter cause van 't zelve loten, staen oft verstaen, up de boete van 3 pond parisis, ten proufite als boven.

De geuzen

*Het was ook in deze tijd dat de Prins van Oranje meer en meer openlijk Granvelle tegenstond. Zo schrijft **Adrianus van Meerbeeck** daarover:*

Want de prince van Orangien seer ghestoort zynde, datmen hem gheen gouverneur generael vande Nederlanden en hadde ghemaect ende om dat den cardinael Granvelle soo wel by den coninck gesien was, dat het scheen dat hy 't al regheerde ende alle saken na sijne hant stelde, heeft met alle de aenhangen oorsaken ghesocht om hem inden haet van 'tvolck te brengen. Ende om daer toe te comen gaven sy uyt dat hy den coninck hadde gheraden vanden paus te vercrijghen absolutie vanden eedt die hy ghedaen hadde vande onderhoudinghe vande privilegien vande Nederlanden: 't welcke eene seer bequame lasteringhe was om 'tvolck te beroeren.

Hier uyt volghde dat den edeldom 't volck liet loopen tot de ketterijen vande omliggende landen, om 't selve meer tot hen te verbinden, soo dat het scheen dat sy deselve meer voorstonden dan beletteden.

Sy waren op eene maeltijt ghebeden, te weten van **Gaspar Schets**, thresorier vande financien, den grave van Egmont, den grave vanden Berghe, den heere van Montigny ende eenighe andere, alwaer sy door den wijn verwermt zijnde, besloten hunne vyantschap teghen den cardinael met eene levreye oft uytwindigh teecken te kennen te gheven. Maer alsoo sy in verschil vielen, wie dit soude uytsprecken ende bedieden in wat manieren 't selve gheschieden soude, hebben sy d'uytsprake van 't selve den teerlinc bevolen ene 'tlot is op den grave van Egmont ghefallen.

Welcken goetd vindt datmen de dienaers swarte lakenleederen soude maken met eenen sotskapprun op de mouwe ende dit to schamp vanden cardinael die somwijlen de edele vermetelijcken voor sotten was achtende.

De gouvernante kon er echter niet mee lachen en verbood deze klederdracht. De edelen vervingen de zotskap door een bundel 'schichten' - hiermede te kennen ghevende d'eenigheyt inde welcke de heeren van het gulden vliesch met malcanderen verbonden waren, om te wederstaen de macht vanden cardinael.

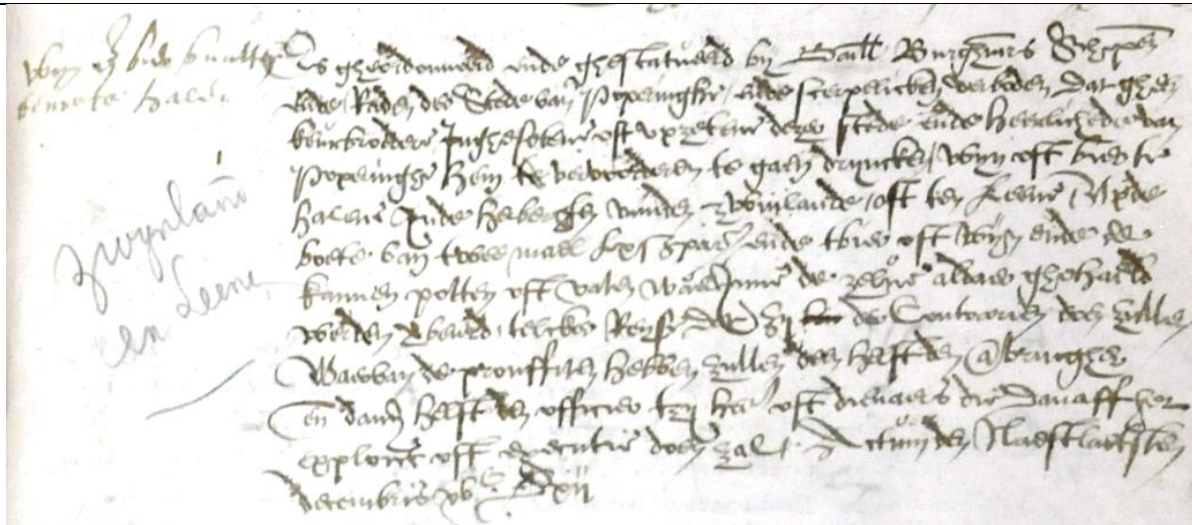
In een brief aan Filips II van de 11de maart 1563 bood het driemanschap hun ontslag als 'raden' aan, als Granvelle niet zou vertrekken.

Op de 19de december 1562 vond **de slag van Dreux** plaats.

De katholieke troepen stonden onder leiding van hertog Frans de Guise, hertog Anne van Montmorency en Jacques d'Albon, seigneur de St. André en bestond naast Franse troepen ook uit Zwitserse legers en steun van legers uit Spanje. De protestanten werden aangevoerd door Lodewijk I van Bourbon-Condé en Haspard de Coligny en hadden de steun van Engelse en Duitse huurlingen.

Tijdens de slag vielen aan beide zijden tezamen meer dan 8.000 doden. De hertog van Montmorency werd al bij het begin gevangengenomen, terwijl Maarschalk de St. André in de loop van de strijd om het leven kwam. Ook de vorst van Condé werd gevangengenomen. De strijd werd uiteindelijk gewonnen enerzijds door de kracht van de Zwitserse legers aan katholieke kant, anderzijds door de desertie en het gebrek aan discipline bij de huurlingen aan de protestantse zijde.

Es gheordonneerd ende ghestatueerd by bailliu, burghmeesters ende schepenen ende raden der stede van Poperinghe ende scerpelicken verboden dat gheen keurbroeders inghesetene oft upzetene dezer stede ende heerlicheden van Poperinghe hem vervoorderen te gaen dryncken wyn oft bier te halen **in de herberghe van den Zwinlande oft ten Leene** up de boete van twee mael lx – 40 - schele parisis ende tbier oft wijn ende de kannen, potten oft vaten waerinne de zelve aldaer ghehaeld werden verbeurd, telcken reyse dat sy de contrarien doen zullen waervan de prouffiten hebben zullen den helft den anbrengher ende dander helft de officier tzy heer oft dienaers die danaff het explit off executie doen zal Actum den tlaest tlaetsten decembris xvc lxij

Register van ordonnantiën en sententiën 1562-1670 (SAP 331)

Registre van ordonnantien ende sententien ghegheven by burgmeesters ende schepenen vander stede van Poperinghe, ghehouden deze smaendaeghe, beghinnende den XXVIIIen in septembre anno XVC LXII

Clays QUAEDGHEBEUR es ghecondempneerd te betalen Dieryck MELIS als vooghd vande kinderen van Jacob QUAEDGHEBEUR desomme van XXXIII £ XVIII s. pars. van verleide penninghen

Actum per grotinghe vande voornomden Dieryck, den XXVIIIen in septembre XVc LXII

Gheconsenteerd Omaer DE BRUNE te lichtene alle het goed vanden sterfhuuse van zynen wyfve omme hem daarmede te helpen int impetreren van remisse van zynen ongheluckeghen nederslaghe, mids betalen de schulden vanden zelven sterfhuse ende verkennen zynen kinderen XXXVI £ pars. die hy oock zal moghen onder hem houden een jaer zonder crois op goeden souffissanten zettere⁷ als borghe ende principal

Actum eodem quo sup.

Voor de lichtinghe vande zelve XXXVI £ pars. verkend hem borghe ende principal Joris DE BRUNE van den voornomde Omaer zynenbroeder naer tinhouden van tvoorseide consent eodem.

Gheconsenteerd kerckmeesters van Sint Jans te vercopene Pieter FOBERT zulcke erfve als de zelve kercke heeft onder desselfs Pieters cathelen int **Vroonhoff** voor XIII £ grooten

Actum den XXVIen in octobre XVC LXII

1v°

26.10.1562

Eloy DE BACKERE en Pieter VAN BURQUES stellen zich borg voor de issuwrechten die Mahieu KIECKEN zal moeten betalen omwille van zijn ontpoortering, die dezelfde dag gebeurde.

26.10.1562

De weduwe van Passchier DOBBELE is veroordeeld tot de betaling van 7 £ 8 s. pars. Resterende weesgeld aan Caerle JACOBSSONE en Staes DE VRIERE, voogden over de kinderen van Clays DE LANDSHEERE.

26.10.1562

Jan en Willem DE SNEPERE, 'contreborghen' over Jacob WYTS die eerste borg is voor Willem DAVIT, zijn veroordeeld tot de betaling van 6 £ groten aan Andries DE BUCKERE als voogd van de kinderen van Jan DE POUR. Dit voor 3 jaar rente op weesgeld, waarvan de laatste vervalddag op 18 juni 1561 viel. Bovendien moeten ze de rente blijven betalen tot de uitbetaling van het weesgeld.

09.11.1562

Franchois QUETSTROY, voogd over de kinderen van Jan TRION, is veroordeeld om binnen de maand 6 £ pars. aan de weduwe van Franchois FRANS te betalen als vergoeding voor het geven van kost en inwoon aan een van de wezen.

09.11.1562

Augustin VANDEN VALE, voogd van het kind van Jaspar VANDEN VALE, is gemachtigd om diens aandeel in een half gemet land te verkopen om schulden te helpen betalen. De wees erfde dit stuk land uit de nalatenschap van Jacob VANDEN VALE.

01.02.1562 (o.s.)

Jan SLUUSMAN, borg en eerstaansprakelijke schuldenaar voor de issuwe ten bedrage van 248 £ pars. van de dochters van Clays DE BUSSCHERE, is veroordeeld tot de betaling van dit bedrag. Hij mag het in 2 gelijke helften betalen, respectievelijk op St.-Jansmis en St.-Martinsmis 1563.

2r° 01.02.1562 (o.s.)

Ghileyn STALIN, voogd van het kind van Joos CHRISTIAEN, wordt gemachtigd om haar aandeel te verkopen in het huis met bijhorende grond waar Ghileyn STACEN tegenwoordig woont. Voorwaarde is wel dat er stedelijke afkondigingen plaatsvinden, zoals voorgeschreven in de costumen.

15.02.1562 (o.s.)

Lauwers QUAEDGHEBEUR is veroordeeld tot de betaling van 219 £ 8 s. pars. weesgeld aan Blazen LEBBE als voogd van de 2 jongste kinderen van Jan DE WULF.

15.03.1562 (o.s.)

Voor de burgmeesters en schepenen is het geschil bepleit tussen Jacob LOY, eiser, en Roeland DE SCHILD, gedaagde en verweerder. Tegelijk heeft het magistrat de ligging van de omstredendoorgang, die tussen het huis van beiden loopt, en de grenspalen die er door landmeter Pieter LAUREYNS aangebracht zijn, onderzocht. De landmeter deed dit op verzoek van beide partijen, en zijn verslag werd door het magistrat gehoord. In hun vonnis wordt verklaard dat de betrokken gang de gelijke 'grootte' heeft als hun respectievelijke grondstukken en dat beide partijen daarom deze gang gemeenschappelijk en vredig moeten gebruiken, waarbij de een niet meer rechten kan gelden dan de ander. De gerechtskosten moeten zij vergoeden.

15.03.1562 (o.s.)

Zuster Cathelyne BAERDS, abdesse van 't **Convent vande religieusen vanden Gasthuse**' verklaart dat zij het deel dat zuster Janeken toekomt uit de erfenis van haar ouders, heeft ontvangen.

15.03.1562 (o.s.)

Claijs DE CLERCK is veroordeeld tot de betaling van 30 £ pars. aan Jacob DE WORM en Pieter LAMELIS als voogden van de kinderen van Christian DE BREEDE (of DE VREEDE). Dit bedrag stemt overeen met 3 jaar landspacht voor de hoeve van Mathijs DE WICKERE, waar Claijs nu woont.

2v° 15.03.1562 (o.s.)

Jan FAAS is gemachtigd tot het gebruik van de jaarlijkse rente van 12 £ paris. die ingesteld is ten profijte van zijn kind, op het goed van Antheunis DE WAILLY.

15.03.1562 (o.s.)

Claijs WYT stelt voor om als borg en eerstaansprakelijke schuldenaar van Ghileijn MERLEVEDE 14 £ 16 s. groten te betalen aan Christiaen MERLEVEDE voor de aankoop van land.

29.03.1562 (o.s.)

Lauwers MOORTIER verbindt twee percelen land als waarborg voor Jan VAN HARINCHOUCK. Het betreft enerzijds $\frac{1}{2}$ gemet land gelegen in de **Wipperhouck**, waarvan de oostzijde grenst aan hetland van de 2 jongste kinderen van Joos MOORTIER, de westzijde aan Malen VAN AMMELE en hetnoordeinde aan de straat. Anderzijds nog een lijn preter 10 roeden land gelegen in dezelfde hoek, waarvan de noordzijde grenst aan het land van Malen VAN AMMELE, de zuidzijde aan het landvan Claeis, zijn broer, en het westeinde aan het land van Vincent KUECKE.

29.03.1562

Tram DE HAME krijgt toestemming om het huurgeld van de grond van zijn zuster Lynckin, de weduwe van Jan VAN PEENE, in ontvangst te nemen. Dit huurgeld is ten gunste van het kind Lynckin.

3r° 29.

03.1562

Jacop GRYETE stelt zich borg voor Benedictus HERWIN m.b.t. bedrag van 30 £ pars. dat toebehoort aan het kind van Malen WIJNNOCK. Malen FERYN is de voogd van dit kind.

29.03.1562

Gillis DE ROO wordt gemachtigd om de bomen te hakken die hij verkocht heeft aan Jan DE HANE voor dit transport, op voorwaarde dat hij er evenveel of meer nieuwe plant.

29.03.1562

Marcx DE MUELENARE 'kent Robert RYSSSEN alzulcke rest alser blijft boven' het kapitaal en de interest die toebehoort aan Steven CANEN. Deze is te betalen op St.-Jansdag, de dag dat de overeenkomst afloopt.

3v° 29.03.1562

Anthonus PARDIEU verbindt 7 vierendeel 4 roeden land gelegen in de **Hamhouck** als waarborg voor Fransoeis HANSTEEN (of HAUSTEEN) voor een bedrag van 18 £ 10 s. groten. Anthonus kocht dit stuk land van voornoemde Fransoeis. Hij moet 4 £ groten betalen 'ter eervachticheit' en 2 £ groten per jaar tot wanneer de volle betaling van de koop geschiedt.

29.03.1562

Jan FEES en Ghelein DE BYSERE, voogden, worden door de burgmeester en schepenen gemachtigd om $\frac{1}{2}$ gemet 25 roeden land te verkopen, die toebehoort aan Willem, het kind van Claeys MERLEVEDE.